DUCH A SVĚT

PG
5038
F8A17
1895
díl 26

SOUBORNÉ VYDÁNÍ
BÁSNICKÝCH SPISŮ
JAROSLAVA VRCHLICKÉHO

Purchased for the

LIBRARY *of the*

UNIVERSITY OF TORONTO

from the

KATHLEEN MADILL BEQUEST

DUCH A SVĚT.

BÁSNĚ

JAROSLAVA VRCHLICKÉHO

(1878.)

TRETÍ, NEZMĚNĚNÉ VYDÁNÍ.

V PRAZE.
TISKEM A NÁKLADEM J. OTTY.

VEŠKERÁ PRÁVA VYHRAZENA.

P.G
5038
F8A17
1895
v.12 26

LIBRARY
SEP 22 1966
UNIVERSITY OF TORONTO

1126965

DUCH A SVĚT.

POSVĚCUJI

DRAHÉ PAMÁTCE

SVÉHO OTCE.

PROLOG.

Člověk nutí sfingu, by mu držela lampu.
V. HUGO.

Věkové.

Jdou před Pánem a sklánějí své hlavy;
jdou, svědci lidské velkosti a bídy,
pln lauru jest a hloží vlas jich tmavý,
jdou jako Sybilly, jak Eumenidy.

Myšlenky lidstva v jejich očích hoří,
bol lidstva vryl jim na čelo svou runu,
jich kovový hlas podobá se moři
a hymnou stoupá k hvězdám nebes trůnu.

»Nač ze propastí beztvárného věčna
jsi vyvolal nás, ku jakému cíli?
Teď rosteme, my děti nekonečna,
v nás člověk jásá, stůně, plesá, šílí.

Ó rci, čím jsme my v tvoření tvém stálém?
Jsme na orloji tvém snad vteřinami?
Vše kroky, jimiž setká s idealem
se dílo tvé, zda znamenal jsi námi?

Či pouze byli nádoba jsme prázdná,
kam jako v číši nápoj člověk nalil,
tu mléko moudrosti, tam víno blázna,
by cestou v nic se velkostí svou šálil?

Jsme kolébkami příštích pokolení?
Jsme minulosti omšenými rovy?
Jsme propasti, jimž dna a světla není?
Lze změřiti nás čísly, sny neb slovy?

Jsme četnější nad písek oceánu...
Či věčnosti tvé valném na pobřeží
jsme písek ten? Či snad jsme plachty stanu,
v němž božské dítě světa, pravda, leží?

My valili se jako bouřné vody,
a my zas tekli ospale a líně,
my květy šli a my zas krve brody,
my žili právu a my žili vině.

Co sluje člověk, s otroky i králi,
vše zapadlo ve kolej naší dráhy,
těch málo z lidí, již nám vzdorovali
a v naší tvář své velké vryli tahy.

Ó Pane, rci, zda kynem vůle cizí
ve pouť tu věčnou my jsme povoláni?
V tmách minulosti naše záře mizí,
čas maže sám, co na naší psal skráni.

Kde cíl jest náš, kdy přijde vyplnění?
Ty, Pane, mlčíš a čas dále cválá,
my rostem v moře, jež hřmí a se pění,
a Lidskost jen jest v proudech našich skála.

My tušíme, že tvojí dcerou ona,
před ní své přísné ukláníme čelo,
z tvých ňader ona pučí, růže vonná,
a sluncem plá, když vše se nocí stmělo.«

Tak zpěv jich zvoní v dumy myslitele,
jenž před svou dobou stanul v pochybnosti,
jenž pláči lidstva svěřiv ucho bdělé,
zář edenu, zář štěstí v srdci hostí.

Nad problemů svých mlhovitou tůní
on v nejistotě v dlaň své skráně tlačí,
on neví, zda věk jeho ku výsluní
vší pravdy spěje, neb zda v bludu kráčí.

On zdráhá se i v tvář mu pohlednouti,
on proklíná své sny a tuchy všecky,
zří v prohlubeň a klesá umdlen v pouti,
tak jako v báji sochař onen řecký.

Ten sochu Věčnosti své ruky vzmachem
kdys vytvořil a skryl ji do závojů,
však strhnouti je — náhle chvěl se strachem,
až zšílil, oběť dum svých, snů a bojů.

Tak též v mé dumy doba moje tyčí
se jako fantom krytý věků plísní;
v mé duši moře pochybností klíčí...
Buď lidstva Vesny skřivánkem, ó písni!

I.

OHLASY PRAVĚKU.

Stvoření

Chaos! — chaos! — Kdo postihne ty látky,
jež v bezbarvé tu leží ve směsici!
Kde asi plyne základ země matky,
kde lávy proud a skály ku měsíci,
kde prvky světla v ohon vlasatici?
Chaos! — chaos! — jen tma a tma kol čírá,
obrovské světy ve hlubinách spící.
Kde stěžeje, na nichž se země vzpírá,
kde oheň věčný jest, jejž ve svém nitru svírá?

Byla to hvězda? Či mne klame zdání?
Rci, co to náhle nad propastmi zkvetlo,
jak tajemný zvuk, jako větrů vání?
Ó klesni v prach! — To věčné bylo světlo,
jež věnce růží kol temností spletlo,
jež bez konce z té neurčité směsi
k činnosti nové vlastním pudem vzletlo,
by rozhnalo chaosu chmurné děsy
a utvrdilo si trůn věčný nad nebesy.

Jak přivítat mám slunce, krále světa,
života kouzlo, duši všehomíra?
V něm všecko dýše, trvá, žije, zkvétá,
pln touhy mdlý zrak všady za ním zírá,
bez něho zem by pouště jen byla širá;
skal obrové i moře v tmavé tůni,
člověk, jenž z prachu k nebi témě vzpírá,
vše v jeho světle bují a se sluní,
však nad propastmi jak v den prvý ono trůní.

Tím veletokem žití světlovlnným
směs dotknuta se hne a pne a zdvíhá,
a leskem divným, zářným, čaruplným
se tisíc žhavých koulí v bezdnu míhá,
v to moří jek, kde vlna vlnu stíhá.
Tu s vodou plamen válčí, vře a syčí —
ó viz, tu božství otevřená kniha! —
tu tisíc světů v nebes kruh se tyčí
a tisíc obratem se potírá a ničí.

A na vlnách tím ruchem rozhoupaných
duch boží plyne jako holubice,
kol něho davy stínů mlhotkaných,
hořící sopky řadou jako svíce
a černé moře hučí víc a více ....
a níž měsíců bledých zhaslé kruhy
v obloucích dálných v mlhu padajíce,
a ze všeho obličej země tuhý
se zvedá pomalu a hraje v barvách duhy.

Ó země, země! Matko má, mé věno!
to tys, to tys, a to jsou tvoje hory!
Kdo pro ten pocit objeví mi jméno,
když poprvé jsem poznal tvoje bory
a strání jejich šumné rozhovory!
Ó země, země! V mrtvé tvojí tváři
titanských tužeb vepsány jsou vzdory,
a slze jejich nebes na oltáři
pověčnou glorií hvězd nesmrtelných září!

Země.

Jak často, země, jsem se zadumal
nad šumem hvozdů tvých, nad tichem skal,
nad řek tvých slunným tokem,
a vida tvorů tvojich rej a kmit
jsem vsnil se v čas, kdy pouze nummulit
byl jediným tvým okem!

Ó ticho slavné! Skalin strmých řad
kol dumá v polkruhu, ni štěrku pád
o bok jim nezazvoní,
jak vznesly druhdy přísná čela z vod,
ční do kola, jen mračen chorovod
u skrání se jim honí.

Jen vítr křídlem lehkým letí kol,
na úpatí jich ohne trávy stvol,
dál cválá roveň oři;
však v nitru skalním slídu s křemenem
objímá žula tuhým ramenem
a první krystal tvoří.

Leč sotva život překročil tvůj práh,
ó matko, země, ve všech proměnách
již vzniká, roste, bují,

kdo prošel hloub tvých jezer a kdo sčeť,
kam vnikla vlna, kde zkameněl květ
ve knize skalných slují?

Kde stopy vod jsou a kde plamenů?
My nyní v bázni čteme z kamenů,
co kdys v tvé hrudi vřelo,
co z prsou tvojich ssálo žití vzruch,
by pro věk příští spjato ve skal kruh
v nich jako v rakvích mřelo.

Čtem z knihy tvé, čtem stále víc a víc,
a stopy škeblí, raků, lilijic,
toť směr, jímž život plynul.
Ty's jeho jiskru, vloženou v tvou hruď,
v žár vznítila a řekla: Zaplaň! Buď!
A lávy proud se řinul.

A kapraď sedla na hor útesy,
vše bujelo a brzy pralesy
svou v slunci třásly hlavou;
tu bájné stromy, dvojklanný jich tvar
čněl v závratnou výš, v clonu šedých par
svou míse zeleň tmavou.

A v močálech a lesů zášeři
se hadi svíjeli a ještěři,
slon pozveď hlavu z rýže,
hroch bahnem bředl, hledaje svůj lup,
skřek dutý v dol slal orel, noh a sup
i kondor, vzduchu kníže.

Ó země! Každý tvůj pruh to je list,
kde možno sny tvé minulosti číst
i tvého citu plání,
ba tak jsi plna divných zázraků,
že často Bůh sám z hvězdných oblaků
se k tobě spící sklání.

A zřím Jej, okem tiché lahody,
jak čítá v skalné knize přírody,
v Své zrcadlo se dívá....
Zář Jeho oka plane, hvězdy jas,
sníh ledovců, toť bílý Jeho vlas,
jenž s mračen dolů splývá....

Vlasatice.

Ahasver prostoru,
nebem se proháním
dolů a nahoru
s pláčem a zoufáním,
kadeř má vlající
do všech stran světa
pluky hvězd zářící
v propasti smetá.
Dnes žena kající,
bídná a kletá,
zoufale plavím se
v mlhovinách,
v pokoře stavím se,
kde nebes práh;
zítra však zaplane
starý můj vzdor,
síly mé spoutané
vztyčí se v spor
a letím do šera
ve stínech večera,
jak meteor!
Svou metlou z plamenů
na brány edenu
divoce hřmím,

kol pláště Jehovy
déšť jisker nachový
tkám světlem svým.
Jak dlouho budeš spát
ve hněvu svém?
Či víc mne nechceš znát?
Na stráži jsem,
ochotný posel tvůj,
bych v děsný jícen svůj
shltila zem!
Než v tůni mlhové
v posled se kmitnu,
dovol, ať v nachové
rámě ji chytnu
a v propast bezednou
v triumfu najednou
na vždy s ní slítnu!
Či snad mám hnáti se
prostorem zas
a znova ptáti se:
Pane, již čas? —

Když kázal rozhněván
Bůh svojim andělům,
by zbojných duchů tlum
uvrhli v pekel stan,
v tůně a plameny
sírnaté Gehenny:
tu blesky pomsty své
s hlavy mé rval
a z nitra ohnivé
balvany skal,
pak chyt' mne za vlasy

a v jejich zápasy
v bezdno mne slal.
Leč chaos oblačný
s sebou mne strh'
a v ether průzračný
zpátky mne vrh';
zas v dálku mlhavou
hřmím širou oblohou,
hvězd světy nad hlavou,
hvězdsvěty pod nohou,
jdu v náruč tmám
a nevím kam,
zda zemi shltit mám,
darmo se ptám?

Býval čas u brány,
noc když se stmívala,
cedry a platany
v ráj jsem se dívala.
Kainu jsem svítila
v sinalý obličej,
v srdci mu nítila
nových muk běsný rej.
Paprsk svůj jediný
k zemi jsem snesla,
a v země hlubiny
Sodoma klesla.
Zřela jsem lidstva shon
u věže Babelu,
Tyrus a Ilion
v rumech a popelu;
v andělů chorovod
nad spoustou valných vod

jako meč letla
má rudá metla.
A zase znova zpět
hřměla jsem řadou let,
zřela jsem země hřích,
vilnost žen, mužů pych,
otroků porobu,
bídu a hnilobu.
Ženy jsem sázela
k cesarům na trónu,
jiskry jsem házela
v Romy žár Neronu,
divě se řítila
ve patách národům,
na cestu svítila
Attily pochodům.
Teď letím v propasti,
kde chaos starý,
a v jeho oblasti
v jedové páry
stopím svá křídla,
morovým dechem
otrávím zřídla,
zimničným spěchem
vysuším stepi,
uhodím slunce v zrak,
až klesne v černý mrak,
jak cyklop slepý.

Teď ptám se zas,
zda jest můj čas?

Ó jak se zavěsím
na ňadra země!

zjevem svým poděsím
bídné to plémě,
jak upír lačný
mihnu se mračny.
Nebeské zahrady,
Orion, Plejady,
světy a soustavy
i chaos mlhavý,
mléčných drah řetězy
i prostor bez mezí
v jeden žár vznítí se,
v jícen můj sřítí se!
V plamenné závěji
planety rozbiju,
jak malou krůpěji
ocean vypiju,
až budu věčností
vládnouti tmám,
jak nebes výsostí
Jehovah sám!

Anděl.

Stál anděl v azurných výšinách,
kol nebe hvězdami zkvetlo,
zřel dolů ku zemi v hlubinách
stopenou ve stín a světlo.

Jak táhl nad zemí oblaků lem,
klidně on díval se dolů,
jakmile v světla proud vplynula zem,
nemoh' v svém ustati bolu.

Odvrátil hlavu a zakryl tvář,
z ňader slal v bezdno vzdech dlouhý,
proklínal nebesa i hvězdnou zář
i báj o věčnosti touhy.

Dolů tam, kde se mih' ten oblý rys,
vzpomínkou, vzdechem se hroužil,
tam v duši člověka šťastným byl kdys,
miloval, zápasil, toužil.

Tam cítil rozkoše šílený bol,
zklamání zoufalé plesy,
v ryk jeho naděje jásal s ním dol,
v žal jeho hučely lesy.

Chladně zřel v světů divoký rej,
ve hvězd a mlhovin množství,
v bolestech země líp vítalo jej
veliké, neznámé božství.

Ku zemi! Zpátky zas! — Však nemá sil,
chvěje se, sotva ji zočí;
práh ráje najednou cizí mu byl,
v zoufalství zavřel své oči.

Teď letí mrak.... teď prohlédnout smí;
ve vzduchu hvězdami zkvetlém
jak perlu zem vidí v bezednu tmy,
zářící nachem a světlem.

První bůh.

Zjevím ti každý plodný země kout
a zlíbám šat tvůj: prosím, buď mým bohem!
Shakespeare „Bouře".

Ráj stopen v světlo v růžovém plál mraku,
strom šuměl, zpíval pták a kvetla skála,
když rosu v kadeřích a slzy v zraku
před prvním mužem první žena stála.

Na retu úsměv, v očích přemítání
se v sladké tuše skláněla a chvěla,
jak obláčky přes měsíc v náhlém vzplání
nach lehký spěl přes třpytný úběl těla.

I stála před ním jako úsměv jitra,
když bílé páry jdou ze spících lesů,
jak myšlénka když vstane bleskem z nitra,
ve růží vůni, ve slavičím plesu.

I stála před ním a muž chvěl se strachem:
a zřel, jak hvězdy v jejích očích svítí,
a v bázni ptal se: »Může býti prachem
to tělo, v kterém spí zdroj všeho žití?«

I klesnul její objímaje tělo
a slyšel hudbu nebes zníti sladkou,
s rtů jeho: »Buď mým bohem!« hymnou sjelo
a s přírody rtů echem: »Budiž matkou!« —

Ráj stopen v světlo, v růžovém plál mraku,
lev honbou mdlý se tulil k šíji lvice,
nad hlavou jejich v písni pták lnul k ptáku,
a láskou k zemi vzplála večernice.

Ó Evo — ženo! Budiž velebena,
na tvojím retu úsměv lidstva bloudí,
v tvých ňadrech vzdechu příští lidstvo stená,
tvým pohledem Bůh odpouští a soudí.

Tvůj prs jest mystický a svatý kalich,
zkad novou sílu žití lidstvo pije,
ve dobách snů i v změnách časů stálých,
v tvých ňadrech plál vždy oheň poesie!

Pel tvojí duše i lesk tvého těla,
vše bylo lidstvu nektarem a manou,
pod dlátem řeckým, štětcem Rafaela
v tmu věků vděky tvé jak slunce kanou.

Ó Evo, ženo, budiž požehnána!
Co v trapných dumách badáme a sníme,
snad v očích tvých již bloudí zoře rána,
a pod tvým srdcem nový bůh náš dříme!..

První oběť.

V tmě platanů a starých cedrů
stál u bran ráje Ariel:
při hvězdách luh po denním vedru
se manou rosy opíjel,
kdes v skalách šakal zavyl časem,
neb vítr pohnul třtiny klasem,
a jak meteor mlhavý
meč anděla plál z ráje stromů
až na pokraj skalného lomu,
kde tměly se dvě postavy.

Ta jedna leží, druhá klečí: —
ta bez hnutí, ta stálý ruch —
ta němá — a ta divnou řečí,
v níž pláč a kletba, plní vzduch:
té blesky srší z podobrví,
skráň druhé zbarvena jest krví,
lesk žití v oku dávno zhas'.
Ta, která klečí, nyní vstala,
v tvář bila se a ruce vzpjala
a rvala černý vous i vlas.

»Nuž, Bože, chceš-li, promluv hromem!
Zde, šakale, tvůj tup — nuž, vyj!
Tam v trávě kdes pod skalným lomem
jest pohozen můj pádný kyj.
Lpí na něm krev, smrt na něm sedí
a poprv kalným okem hledí
v ten šírý, dálný, spící svět:
nuž, jsi-li Bůh, jak otec praví,
hoď rychle po ní blesk svůj žhavý
a v pouta svá ji vrhni zpět!

Teď ještě na mém kyji krotká
se plaše dívá do kola;
však sleze s něho, vše, co potká,
jí padne v plen — kdo odolá?
V květ šlehne mrazem, červem stají
se v zralý plod, co vzroste v máji,
vše v podjeseni spustoší,
svět zplení, jeho na ruiny
si sedne zahalená v stíny
a zachechtá se v rozkoši.

A šesti dnů tvých dílo valné
před jejím dechem — pouhé nic!
Já vyvolal ji — spousty skalné
shoď na mou leb a blesk v mou líc!
Proč netrestáš mne? Či již v strachu
za mraky ze safíru, z nachu
ve andělů sbor skryt se chvíš?
Zem nevinná spí v páře ranní,
ó měj teď s tvorstvem slitování,
smrt jest již v světě — a ty spíš?

Kles' do trávy, skryl v rose tváře.
Den jasný z mlh se tiše vznes',
kol obzor tonul v zlaté páře
a hymnou rozhoupal se les;
u řeky lev svou vztyčil hlavu
a slunci zařval ku pozdravu,
jakmile blesklo nad stromy;
Kain zachvěl se, neb v srdci skryt,
se vzpřímil lev mu obrovitý
a zařval rovněž — svědomí.

Duha.

Nah tiskna k bouřné hrudi svojí
své dítě, bytost jedinou,
zas jednou stanul v nepokoji
nad závratnou skal hlubinou.
O kyj se opíraje s těží
pod nohou bahna kalný brod
zřel se skály, jež rovna věži,
jak od potopy dosud leží
na úbočí hor spousty vod.

Jen jedna valná pláň, co vidí,
kam dosáhnouti zrakem moh'.
On jediný zachráněn z lidí
se vydrápal přes mrtvol stoh;
v člun skočil s ženou beze vesla
a vody rostly stále výš,
lez' na skálu, i žena klesla,
jen divem výš jej vlna vznesla
na štít, kde našel v skalách skrýš.

Teď vyšel ven, kdy ustanuly
se proudy deště s oblak lít',
kdy z vod, jež zvolna opadnuly,
se zvedal mnohý strmý štít.

Co jeho oko v dálce měří,
ta vodní spousta má být svět?
Ty valné pláně, jež se šeří,
jež skály bok, neb vrchol čeří,
jak gigantických potvor hřbet?

Leč náhle co tu z vody stoupá
a roste v oblouk výš a výš?
Jak diadem se v slunci houpá,
hle, celá brána plane již!
Tu zlatem svítí, nachem hoří,
tu, smaragd, září mlhami,
tu stoupá výš, tam hloub se noří
a sedmero bran pestrých tvoří!
Čím tento zjev jest neznámý?

I zastřel svoje oči dlaní
a zíral němý v dálku vln.
Co chce ten zjev nad vodní plání
tak velký, tich a hrůzypln?
Jak v různých barvách plá a hraje,
smí člověk osloviti jej? —
Stál dlouho žasna, umdlévaje,
až jako orly Himalaje
zas myšlenky své pustil v rej:

»Hle sotva že jsem živlů moci
svou silou unik' ve vzdoru,
co sápe se to z vodstva noci
a roste ke mně nahoru?

Já vyšel z vod, nad mrtvol tlupy
výš povznášel mne žití pud,
já odháněl hor lačné supy,
ve spoustě vln, jež kol se kupí,
ký nový teď mne šálí blud?

Hle, tato záře nad vlnami,
v mém nitru nití nový spor:
ký neznámý bůh nad vodami
ten rozsvítil si meteor?
Nač tento oblouk plápolavý
ve barev svorné lahodě?
Či pomsty syt v plášť mraků tmavý
Bůh aureolu svojí slávy
tká v tento oblouk na vodě?

Zpět kroky své sám obracuji,
jak druhdy sám jsem vyšel z vod,
to dítě vychovám v své sluji,
s ním nových lidí zplodím rod.
V jich žilách bude zase pláti
mé síly paprsk a můj vzdor,
Bůh může dál se v blescích smáti
a živlů zubem světy rváti,
jim nesdělí nic na úkor.

Však jestli kruh ten čaroskvělý
má býti míru znamení,
já stejně upru pohled smělý
do záře jeho v plameni.

Ty praduchu! Slyš, ptám se tebe,
co dát mi můžeš? Všecko mám,
znám přírodu a znám i sebe,
dost na zemi mám — nech si nebe,
v boj živlů vždy jde člověk sám!«

To řka tisk' k prsoum svoje dítě
a vášnivě je líbal v tvář,
jak příštích věků na úsvitě
by z něho plála svatá zář.
Na vodách ještě duha hraje,
leč on, jak byl by tvorstva král,
se vzpřímil jako kolos báje
a o svůj kyj se opíraje
se do hor vážně ubíral.

Mythus.

Na strmé výši Araratu
ve skalné sluji dumá kmet,
kus kůže lví má místo šatu,
skráň bledá tají stopy let,
vous šedý splývá v proudy vlasů.
Tak od starých zde sedí času,
na oblohy i země krásu
zří okem snivé lahody,
a dívá se, jak v různé strany
v dál pod ním spějí karavany,
jak táhnou mraky větrem hnány
a dějin duchem národy.

Co bouří jeho ňadrem zmítá,
co myšlenek do věnců svil!
Ve hvězdné knize nebes čítá
a slýchá živlů jek a kvil;
jej v myšlenkách čas nezastaví,
ruch žití jeho neunaví,
zrak jeho, slunce paprsk žhavý,
vše mihem jedním přehlédne.
Jak žluté listí v podjeseni,
tak před ním lidská pokolení
jdou bez cíle a zastavení
do věků tůně bezedné.

A nad ním zlatá lampa visí,
svit její stajen krystalem,
své paprsky s ním hvězdy mísí
i luna v běhu nestálém;
a šedý mech i shnilé kmeny,
a krápníkové skalní stěny
jsou rudým nachem vyzlaceny
jak sluj, v níž bydlí čaroděj;
kmet stále touží, stále bádá,
v své mysli dějin nitky spřádá,
ať jasná noc, ať živlů váda,
vždy tká v svém nitru starý děj.

Strom nádherný se nad ním sklání
a jeho listí svěží šum
jej skolébává bez ustání
do nových snů a nových dum.
Jak větve výš se rozkládají
a v mlze ztráceti se zdají,
v nich veliké se hnízdo tají,
kamž nedoletne orel sám;
když vrátí jaro květy stromu,
tu v svitu blesků, v bouři hromu
pták rajský slétá k hnízdu tomu
a zlatá vejce klade tam.

A slunce čaruplnou mocí,
kde jeho svit se zamihne,
z každého vejce v svaté noci
se zlaté ptáče vylíhne,
a když se k bědné zemi řítí
hlad, bída, války vlnobití,

smrt, jež se nikdy nenasytí,
když morným křídlem zašustí:
tu vstane kmet a úsměv hraje
mu kolem tahů kouzlem máje
a z hnízda v světa širé kraje
své zlaté ptáky rozpustí.

A oni letí širým světem,
na chýš, kde bydlí chudina,
si sednou unavení letem,
jak v jizbě k ohni rodina:
a sotva sednou, v síňce šeré,
nechť sníh i vítr v okna pere,
již kvetou sny a báje steré
již pučí dávné pověsti,
a s kolem kolovrátku letí
dny mládí starým do paměti,
co s milenkou hoch ve objetí
sní o lásce a o štěstí.

A oni letí pode krovem
do chudé jizby básníka,
a zašveholí vlídným slovem,
jež srdcí brány odmyká;
co touží, myslí, dumá, cítí,
vše v duši jeho v požár vznítí,
že nadšení na čele svítí
mu jako hvězda východní,
že duch se v tonech písně houpá
a křídla v krásy moři koupá
a v šero dějin lidských stoupá
při poesie pochodni.

Na chmurné čelo myslitele
svá křídla zlatá položí,
šum jejich praví: Bádej směle
a světy dám ti v podnoží!
Kam snesou se, tam lidstvo blaží,
cíl stanoví těm, kdož se snaží,
a výš až ráje ku zápraží
nás hvězdným křídlem nesou zpět,
v nich roztaje i starců vráska,
z nich šumí dětství sladká zkázka,
z nich zvoní naděj, mír a láska,
z nich pučí radost v plný květ.

Ó duchu lidský, starče snivý,
ty's kouzelný ten čaroděj!
Jen dále v chýže, města, nivy
své ptáky mythů vysílej!
Když s nebes orel poesie
u tebe svoje skvosty skryje,
nechť vlna času výše bije,
ty hlídej lidstvu jeho ráj;
své zlaté ptáky vypusť v spěchu
na bohatých i chudých střechu,
dej sílu mdlým a slabým těchu,
neb lidstvo žije, dokud báj!

II.

HELLENSKÉ MOTIVY.

Sarkofag.

Ó Řecko, matko umění a žití,
zář tvého ducha v tmy mé duše svítí,
a totéž slunce, jež kdys na Hymettu
zlíbalo z jitra rosné perly v květu
a v hrozen lilo plamenné své žáry,
číš zpěvů zlatí mně!...

Kdys v rumech starý
jsem viděl sarkofag, a posud vrací
se k němu snů mých tlum, jak tažní ptáci,
když nad života moře rozbouřené
je divý osud bouřným křídlem žene,
když nad uměním zamyslím se v snění:
když zdá se mi, že ani mostu není,
jenž spojit moh' by azur s hloubkou moře,
rmut propasti, zář slunce, ples a hoře,
trud člověka a boha úsměv klidný;
když zoufám nad vším, když se ptám, jak v bídný
ten život, kde nás naděj stále klame,
pod každým krokem s námi břeh se láme,
v ten závoj, který věčná propast kryje,
jak vetkati jen růže poesie,
jak tuto vřavu, jež se nezastaví,
na souzvuk písně zkonejšiti hravý,

jak v Medusy tvář pustit paprsk zlatý,
jak resignace slzu v pouště ztráty,
jak učit víře, kde sám rozum klesá,
jak stržen v prach přec vzlétat nad nebesa,
jak možným je to?

Viz tu rakev starú,
kol víka věnce tvoří květy jara,
na deskách jejich u veselém reji
se satyři a nymfy prohánějí,
jich kadeř réva, chmel a brečtan splítá
Vnitř mrtvý spí, a venku v tanci chytá
a objímá se šťastných dlouhá řada;
vnitř mrtvý spí a venku satyr žádá
od nymfy úsměv, pohled, políbení;
vnitř mrtvý spí, a kol se pohár pění;
vnitř popel, kost, a prach, a pavučiny . . .
Leč z desek rakve vniká v její stíny
zář smíchu, lásky síla, vůně květů,
až splývá život v harmonii světů.

Hesiod.

Ó směsice! Mně padla kniha z ruky!
Jak v pralese, kde břízy, duby, buky
se tísní v šeru, větve splítajíce,
kde bují kapraď a kde na tisíce
balvanů strmých rozházeno v kole,
kde břečťan nahoře, hloh roste dole,
kde stezky plny listí jsou a chvoje,
pod kterou ukryté se prýští zdroje
tmou blýskajíce jako hadí oči . . .
kruh čarovný, kdo v kouzlo jeho vkročí!
Ó nadšení! Ó fantasie! Sílo!
Kdy v kolossy a giganty se slilo,
co myšlénkou jen létlo lidskou lebí,
kdy člověk síly tvůrčí pláním nebi
se vyrovnal, ba předčil je, neb stvořil
sám bohy sobě, aby jim se kořil,
chtě stále zříti symboly své síly.
Tu bozi, obři, potvory a víly,
vše rodilo se šmahem v jeho hlavě,
on lačně hýřil v představ svojich vřavě
a tvořil stále, rozpoutaným jezem
proud výše rostl, básník tu byl knězem
a lebka jeho byla výheň děsná.
Tu vznik a zničení a zima, vesna,
vše projelo jím, chvělo jím a hřmělo.

On sám byl kyklop, titan, jehož čelo
se stalo prvním zřídlem poesie.
Hle Kronos, Rhea, Zevs a Erynie
a Gea, země, prvá lidí matka,
a drsný Ares, Afrodita sladká,
Pan s flétnou něhy a Demetr s klasy!
Ó mlhy, fantomy, sny, tuchy krásy!
Vše bylo děsné, zářící a smělé.
Snad bozi v lidském chodívali těle,
či lidé z přepychu se bohy stali,
les promluvil a oživnuly skály!
Nač tvorčí síly také překypění,
nač Harpye, nač obři storamenní,
směs netvorů a oblud? Ó, ty všecky
snad ostříhaly první úsměv dětský,
v němž člověk poprvé se k božství hlásil
a myšlénku jak dračí zuby zasil!
Ó dive! Mezi titany a obry,
v té směsi hmoty člověk již byl dobrý,
znal sebe a žil šťastný ve přírodě,
žil se živly, žil se zvířaty v shodě;
neb jako měsíc v spoustu mračen divou
nad černý bor svou záři pustí snivou,
tak básníka zpěv dojemný tou směsí
zní hlasem vichru hlubokými lesy
v té vřavě tvoření, v tom děsném víru,
ve příští věk pln lidskosti a smíru;
zem slyší jej, se usmívá a květe:
»Hřích buď vám cizí, ptáky vzduchu ctěte!«

Zpěv Satyra.

Ze sítí u řeky se dívám do kraje
a čekám pokojně, až réva dozraje.

Kol stráně zelené a lesy, sady, luh
mé oko azurem se opájí a v sluch
vìn zaznívá mi hudba líná;
na slunci hřeju se, jak hnu se v rákosí,
hned rosy kapkami mne křoví porosí:
ó by to byly kapky vína!

Ze sítí u řeky se dívám do kraje
a čekám pokojně, až réva dozraje.

Ať honbou Diany se třese stráň i hvozd,
já v stínu poslouchám, jak perly písně drozd
na šňůru ticha zavěšuje,
na jilmu cikada jak cvrčí v poledne,
jak křídlo libelly nad topas průhledné
květ lotosový obletuje.

Ze sítí u řeky se dívám do kraje
a čekám pokojně, až réva dozraje.

Mnou ani nepohne zvuk sladké píšťaly,
na kterou hraje Pan, když zdřímnou úvaly
a ve vlnách se zhlíží slunce;
mne baví hlemýžď víc, jejž vidím ve trávě,
jak hýbá tykadly a leze zdlouhavě,
i vosa bzučíc na merunce.

Ze sítí u řeky se dívám do kraje
a čekám pokojně, až réva dozraje.

Jen v parnech velikých do slují krápníku
se skryju, hovím si na vlhkém trávníku,
jímž hravý větřík pohne s těží,
a myslím skonejšen vln hudbou tajemnou
na mnohou Dryadu, jež prchla přede mnou —
Ó sluje hluboké a svěží!

Ze sítí u řeky se dívám do kraje
a čekám pokojně, až réva dozraje.

A večer v rákosí tu číhám potají
a ukryt dívám se, jak v lázni svlékají
šat dívky plaché z Erymanthu,
jak skočí do proudu když vrazím mezi ně,
až voda tryskne výš a blyskne na třtině
jak zářící déšť diamantů.

Ze sítí u řeky se dívám do kraje
a čekám pokojně, až réva dozraje.

Tak čekám; dnové jdou, plující oblaka,
vln hudba, šum a smích mne v lázeň přiláká,
i vrhnu se tam střemhlav, tonu,
a mořské trávy změť si sedla v kadeře
a perly do vousů, že v plné nádheře
se vyrovnám i Poseidonu.

Ze sítí u řeky se dívám do kraje
a čekám pokojně, až réva dozraje.

A blízký je ten čas, již zrna nalívá,
jak šperky z topasu kmen holý pokrývá.
Ó, hrozen, Hélia syn vonný!
Když mačkám v pohár jej, mne schvátí stejný cit,
jak v drsnou ruku svou bych, ó Maenado, chyť
tvůj nahý prs bez pout a clony.

Ze sítí u řeky se dívám do kraje
a čekám pokojně, až réva dozraje.

Jde radost do světa, jen strojte místa jí!
Kdes v lesích Maenady již thyrsy chystají,
v mých očích velké jitro svítá. —
Jsem drsný, vím to, vím; jsem hnusný, jedno mi,
já hlavy milenců blíž skláním pod stromy,
jsem radost na dně číše skrytá.

Ze sítí u řeky se dívám do kraje
a čekám pokojně, až réva dozraje.

Jsem ňader vlnění, jsem tajné chvění úst,
když chtějí líbati; mnou hmota pílí v zrůst,
mne nezaprou ni bozi v sobě;
když urval na býka Europu bohů král,
já chyť ho za rohy a v sluch mu pošeptal:
»Hle, teď se ozval Satyr v tobě!«

Ze sítí u řeky se dívám do kraje
a čekám pokojně, až réva dozraje.

Pythie.

Z tmavé sluje dým se valí,
kněžko, sedni na trojnož!
Dým tě v závoj hustý halí,
oko tvé se něhou kalí,
snům do klína hlavu slož!
Zem se chvěje, stená, duní,
rudou zoří sycen vzduch,
ty jsi spita lauru vůní,
v ňadrech tvých již hnul se Bůh!

Již se zmítá ve snů moři,
bílý prs již zbaven pout
jako měsíc z vln se noří,
zrak jí svítí, plane, hoří,
větrem šlehá vlasů proud.
Rtem jí bolest divá cuká,
zrak již v sloupu, v křeči pěst,
šílený ples, sladká muka —
jak jest drahá pravdy zvěst!

Nesouvislá mluví slova,
dlouhý jásot, slabý vzdech,
jako socha Memnonova,
když ji záře purpurová
koupá z rána v plamenech.

Venku lid kles' na kolena
a kněz hlavu sklání v prach,
Zda to démon aneb žena,
neví sám teď v myšlenkách. —

Přešly věky, plíseň šedá
halí Delfis, Dodonu,
člověk sám teď pravdu hledá,
sám již pevnou rukou zvedá
tajů přísných oponu.
Co v symbolu stajeného
kvetlo, teď jest činem již,
člověk měří srdce svého
hloub i nebes hvězdnou výš.

Co dřív v svatých zdrojích znělo
a co značil ptáků let,
čím se větrem listí chvělo,
kam se dělo? Oněmělo,
bez tajemství náš je svět!
Však ty tóny sladkých bájí,
v nichž spí símě lidských tuch,
v básníka se píseň tají,
teď jen v písni mluví Bůh!

Poesie! Mluvíš ze sna
v moře snů se stápějíc,
na ňadrech ti pučí vesna
a na retu hudba plesná
příštím věkům zvoní vstříc;

ty jsi pramen, v němž se koupá
lidský duch, když bojem zmdlen!
kéž tvá jedna krůpěj skoupá
svlaží rty mé, jedna jen!

Balvany jsou tvoje slova,
jimiž člověk v nebe hřmí,
spící sfingo, vztyč se znova,
zapěj, socho Memnonova,
jitro zde, kdo zoufat smí?
Oko moje slza rosí,
rci, kde báj, kde pravda jest?
Vždyť hle, celý vesmír nosí
na své skráni věnec z hvězd!

Akteon.

Kam obrátím se? běda!
mech kolem sbrocen krví,
ruch v listí a šum v mlází
mně radí k útěku; leč běda! běda!
tluk srdce náhle hrubou ztajen srstí
a čelo moje trhá
svou větevnatou korunou, již každý
by záviděl mi jelen, větví střechu.
Ha, z dálky země duní
Diany honbou divou!
Ryk vlastních psů rve sluch můj unavený.
Ó běda! běda!

Co zavinil jsem, Diano? Ó hrozně
a krutě trestáš lásku!
Co zavinil jsem? Chtěl jsem vidět nahou
tvou nesmrtelnou krásu,
ne poškvrněnou prašným kalem honby,
jak mihla jsi se často kol mé chatky,
když o polednách hověly si v slunci
bříz vzdušné vrcholy, a bílé
na temných vodách unavený vedrem
když leknín přivřel oko!

Chtěl vidět jsem tě nahou,
jak v nachu dřímáš, v ambrosické vůni,
v Olympu síních zlatých,
v Mus prozpěvu a při Gracií tanci.
A uviděl jsem! — To vítězství moje!
A zhynout musím! — Triumf tvůj to, krutá!
Leč zhynu rád; já viděl,
co nedopřáno smrtelnému oku,
já s chlípnou těkal vlnou
po kouzlech tvojich nesmrtelných údů,
kol mramorových boků
já v duchu vinul svalnaté své paže,
a na kypících ňadrech
skráň potem honby vlhká
líp zdřimnula než v sametovém mechu.
Já viděl — což mi život?

Ha, honby ryk se blíží!
viz houštím chrtí oko
jak pochodeň se mihá!
Již klesám k zemi. — Větře,
jenž často chladil's horké moje čelo,
ó vezmi na svá křídla
mé poselství a dále nes je světu!
Kdo poznati chce krásu,
ať zbožně čeká, až jak zázrak nebes
v klín sama jemu skane
v snu lunojasné noci,
jak tknuté září slunce
do vonné trávy sklání o poledni
se granátové jabko.
Leč běda, rukou smělou
kdo strhnouti chce závoj, jenž ji halí!

Leč běda, kdo ji získati chce vinou!
Tak v mukách, smělý lovec,
mře Akteon, co zatím při měsíci
v snech blahé lásky pastýř hoch se kochá,
Endymion . . . . . .

Psyché a Satyr.

U Alfea na břehu květnatém
za sebou lesů snivou nádheru,
před sebou tiché řeky zrcadlo
a modré nebe jihu nad hlavou,
jímž jako bílých růží řetězy
tlum čápů táhnul v dlouhých liniích,
ve zamyšlení Psyché seděla,
pol dítě ještě, polo panna již.
I dívala se do vln tekoucích
jich povrch čeříc v pěnu stříbrnou,
a v snivém zraku cos jí zaplálo
jak blesk, jímž azur v nocích červnových
se bez hřímání zaskví na chvíli.
I dívala se, kam spěl ptáků let,
jenž menší vždy ve tůni etheru
se ztráceli jak vločky sněhové,
zas mihli se pak, jako v poháru
když trysknou bílé vína perličky;
i dívala se dlouho za nimi
a těžký vzdech jí ňadra rozvinil,
ta útlá ňadra jak dvě poupata
na bílé růže keři pučící.
Pak usmála se tiše, blouznivě,
a prohlížela s děcka zálibou
ve jasné vodě úběl údů svých.

Dnes poprv, zlaté síně Olympu
co opustila; v děcka blouznění
jak nevěstu zem zřela před sebou;
vše svátkem bylo jí, pták zázrakem,
a včelka, která, hledající med,
až k vodě v zkvetlý leknín zbloudila,
jí zdála se ve slunce paprscích
být oživenou, malou jiskřičkou,
jichž lesklý déšť se denně vyřinul
pod koly Hélia, by v půlnoci
na klenbě nebes vzplály hvězdami.
Květ lotosu se bála utrhnout,
a v řece když svůj zřela obličej,
tu podivením ruce roztáhla
a chtěla sestře letět v náručí.
Leč na dně řeky sestra domnělá
též ruce vzpjala, též se usmála,
a šuměl proud a ptáci zpívali,
les z dálky hudbou svou je provázel
a nad hlavou jí čápi létli v jih.

»Jest krásná zem, je nebes krásnější,
vše ples a vůně, všude mír a klid;
a jaký život! Z rána pod mechem
již sama volá na mne jahoda
svým purpurem, a v žáru poledním
květ nabízí mi kalich rosy pln,
les dá mi lože, louka květiny,
a nevím, po čem toužiti mám víc!«

Tak polo slovy, polo myšlenkou
se bavila nad vlny skloněná
a s oblibou — neb i v své mladosti

již byla duše ženou poněkud —
na krásu svou se v řece dívala,
na údů ovál, ňadra perlová,
na retů korál, vlasů zlatý třpyt,
a smála se a v ručky tleskajíc
zas byla děckem. Nahlas snila dál:

»Vše krásné jest, co vidím ve vlnách,
jen jedno se mi přece nelíbí:
nač na ramenou se mi kolébá
dvé azurových křídel průhledných?
Cos letlo kol nad vody povrchem
a mělo též dvé takých perutí,
tak jemně tkaných s leskem kovovým:
to těkalo jak v hlavě mojí sen
od květu k řase mezi vlnami,
a zmizelo kdes v šerém rákosí
jak úsměv tichý v obličeji mém.
Cos ve květinách spalo v poledne
a mělo stejná křídla lehounká,
na kterých azur hrál si s purpurem.
Leč k čemu já mám perutě ty nést?
Já zřela večer, dřív než měsíc vzplál,
mně příbuzné a stejné bytosti
v rej zatáčet se rosné po nivě,
se koupat v řece, ale žádná z nich,
ač mohutnější byly údy jich,
přec na svých bedrách křídel neměla.
V kmen dutý stromu z rána skočila
mým vyplašena krokem těkavým
též jakás žena, krásná jako já,
však rovněž bez křídel. Proč jenom já
mám na bedrách jich nésti vlnění?«

A snila zas a do vln patřila,
a nevěděla, v sítí blízko ní,
že Satyr spal. Hle, teď se probudil!
Byl po pitce a noční orgii,
vous zcuchán ještě vínem vlhký byl.
Mnul sobě malé oči, pitvorně
se ušklíbnul a chtěl se převalit
zas v husté sítí k nové dřímotě,
když Psyché uzřel blízko na břehu.
I skrčil se a chráněn rákosím
se plazil k ní; zrak jeho sítím plál
jak bludička. Dost blízko nyní byl,
leh' na břicho a těžkou hlavu svou
o huňaté své ruce podepřel
a šklebil se na Psyché patřící,
a nemoha se déle udržet
mlask' ústy hlučně; byl to zpola vzdech
a zpola útok, co mu sjelo s rtů:
»Jak pěkné dítě, mladá beruška!«
Psyché se lekla, trhla hlavou svou
a zřela Satyra: »Ha, obluda!«
a chvěla se jak lístek osyky.
On ale blíž a blíž se plížil k ní,
zrak jeho plál jak zářná pochodeň,
na rukou každý sval se napínal,
již paže vztáh', by strhnul ji v svůj klín —
smích jeho z dálky opětoval les: —
tu Psyché obě křídla rozpjala
a vzlétla výš jak vážka nad vlny,
v azur se vznesla pestrým motýlem
a dolů zněl smích její stříbrný,
jak laškující povyk hrdliček
zní z šedých skal, když lesy v slunci spí
a poledne se dívá do řeky.

Když s výše své se Psyché dívala,
tu viděla, jak Satyr zklamaný
se vrhl v tlum se koupajících nymf,
jak jednu strhl silným ramenem
v své objetí, ji táhl v lesní sluj.
On smál se, ale nymfa úpěla,
tak bílá ona — on tak špinavý!

A již se Psyché nedivila víc,
proč na bedrách má křídla motýlí.

* * *

Ó Poesie, jak v prach všednosti
by často chtěla Skutečnost tě rvát!
Ó jaké štěstí, že též křídla máš,
host na zemi, že můžeš uniknout
zpět v domov svůj — ty dítě étheru!

Kentaur.

Juliu Zeyerovi.

Kotouče prachu spěly ku obloze;
hluk dutý zněl, jak v hromů těžkém voze
sám nebesy Zeus jel by rozhněvaný,
zem chvěla se a těžké pádné rány
jen sypaly se jako krupobití.
Co je ten mlhy sloup? Co v něm se řítí,
je bohů s titany to půtka nová?
Snad roztrhli svá pouta démantová
a prolámali Tartaru zdi skalné?
Mrak prachu kles'. Co vidím! Stádo valné
Kentaurů vzteklých proti sobě bouří!
Boj nový zas a v těžkém prachu, kouři
vše zahaleno jako sen se míhá.
Jen slyšet lze, jak rána ránu stíhá,
jak oštěpy a kamennými kyji
se porážejí, mlátí, tlukou, bijí,
jak skály rvou a balvany jak hází
na hlavu sobě. Oreada v mlází
a Nymfa plachá ukryla se v sítí.
Boj neustává; celý platan chytí
ten v gigantické paže a jej vrhne
v tlum bojujících; pádem svojím strhne
tam jiný druhých celý řad a valí
se všecko v zmatku přes žulové skály,

jich kopyt ranou jisker déšť se budí,
ten zadkem v útok žene a ten hrudí,
a všickni řvou jak tisíc děsných hromů.
A nyní s hřbetu skalnatého lomu
se šinou dolů v chaotické směsi.
Hle, pěnou jich a krví skalní tesy
jsou zbarveny, i Peneus již rudne!
Laň, která chtěla na své toulce bludné
se v sítí napít, prchá v houšť jak střela.
Již zmizeli; však ještě dlouho chvěla
se země jejich kopyty jsouc sbita.
Jak černý mrak jen na obzoru kmitá
se jejich tlum, jenž neustává v boji.

Nad řekou na skalině cedr stojí,
sám v popředí zde na pokraji háje
sní mohutné své větve rozkládaje.
Mech pod ním zove k odpočinku měkký;
od jeho kořenů nad plání řeky
lze rozhlédnout se v dál až ku obzoru,
kde v modrém věnci hora stíhá horu,
kde Olymp trůní, práh k nebesům svatý.
Na vrchol cedru první východ zlatý
slal růžný svit, když branou nebes vcházel,
tam poslední své růže večer házel,
sám Zeus jej šetřil blesky svého hromu.

Od časů dávných v starém tomto stromu,
v pni zdoutnalém se sličná Dryas kryla,
snad jeho duší, jeho žitím byla.
Ó sladký čas, vše žilo, strom i vlna!

Kentaurů bouře stichla hrůzyplná,
den jarní smál se v luzné svojí kráse,
pták ve vzduchu, brouk v květné hýřil řase,
vzduch průsvitný byl, zeleň listů svěží,
a vlny v řece takým chvatem běží
a taký hovor vedou neustále,
že rozzvučí se srdce staré skále,
že rozšumí se dumné vršky lesa,
že všecko vzlétá, usmívá se, plesá,
že země celá úsměvem jest bohů.

Tu pohnul se keř kvetoucího hlohu;
cos za ním zvedlo se, zas kleslo znova,
teď vzdechlo to — viz, hlava titanova
se vzpjala výš a za ní hruď a boky,
a celý kolos vzpřímil se, mdlé kroky
obrátil v stranu, kde stál cedr starý.
Byl poraněn a slunce palné žáry
mu vlévaly jed v gigantické oudy.
Byl ohromný, jak balvan neb kus hroudy
by oživnul v koňského těla tvaru.
Zrak sršel blesky, žíly v bouřném varu
jak provazy se napjaly a chvěly.
Chtěl zaměřiti v jilmový les ztmělý;
leč schvácen mdlobou pod cedr se střítil.
Sen zimničný jej v náruč jal, on cítil,
jak v novém boji, novém ve zápase
s kentaurů celým vojskem potýká se,
a vítězem jak sám jest nade všemi,
jak mdlý v pocitu slávy své pad' k zemi,
jest pod stromem a s ní na mechu vonném.
Kraj v zlaté páře stopen, tajným stonem
se chvějí listy obrovského cedru,

had v písku dřímá ve poledním vedru
a vlny v řece zvolna jdou jak v spaní.
On ale bdí a vidí, kterak sklání
z pně stromu, jenž byl skoro dutý celý,
se k němu dlouhý stín a stříbroskvělý,
jak sedne k němu, jak svým vlastním šatem
mu obvazuje rány, a jak zlatem
svých vlasů jeho hlavu zahaluje.
On sotva rety v spánku pohybuje
a cítí přece, jak dvé ňader vlny
se dotýkají — pocit tajůplný,
neznámý posud, — drsné jeho hrudi.
Ha, nový svět se v jeho duši budí:
on cítí, jak mu něco bouřně bije
a stejným tlukem na srdci; on kryje
své nemotorné údy v náruč měkkou.
On blažen jest a slzy jeho tekou:
on, kentaur, netvor, balvan oživený,
on cítí poprv sladkou bytost ženy,
on v jejím zraku víc než Olymp vidí,
on nebešťanům více nezávidí,
on zšílel by! Slyš! v listech stromu táhlé
zní vzdechnutí: »Ó miluj!«

Leč v tom náhle
se kentaur vzbudil: všecko to snem bylo
a všecko klamem: znovu oživilo
v něm staré utrpení, staré vzteky.
Strom bez hnutí stál ve zrcadle řeky
své ukláněje větve sukovité;
na každé bylo ptačí hnízdo skryté,
však němé teď — kraj lhostejný byl, tichý,
jen zdola zněly z vln, z rákosí smíchy.

I sklonil kentaur nad řeku své čelo
a dolů zřel... Cos ve vlnách se chvělo;
to nebyl on, tak děsný nebyl přece!
A pravda zlá, svůj obraz viděl v řece,
ty nemotorné, neohebné údy,
bez lesklé srsti hřbet, jen krví rudý
a kopyta jak hrozná, jaké nohy!
A, blázen! on chtěl zahanbiti bohy
svou radostí, že miluje ho víla?
Ó jistě, jistě v nejhlubší dno skryla
se ve svém stromě, když kles' raněn v trávu.
A ona měla hladit jeho hlavu,
svá vzdušná ňadra tulit k jeho? K smíchu!
Vždyť i ten rákos směje se mu v tichu,
jak mohl takto klamat v snění sebe?
Hle, směje zem se, směje se mu nebe,
hloh, kam se skryl, i v řece šumné vlny,
les šklebných očí Satyrů jest plný —
to všecko směje se, že láskou šílí!
A on se vzchopil vzteklý a v té chvíli
se rozběhl a jedním děsným rázem
svou hlavou vrazil v cedr — klesl na zem,
krev černá proudem proudila mu z lebky,
zem zaduněla, mech se zachvěl hebký,
on zaúpěl a skonal...

Slyš! Vzdech dlouhý,
plín něhy, bolu, lítosti a touhy
se vydral z cedru: »Miluj!« vzduchem znělo,
a všecko listí na větvích se chvělo
a vodopádem řinulo se dolů,
jak slzy přes líce se řinou v bolu

na mrtvé tělo: hnízda s větví spadla,
a každá větev úpěla a svadla,
a brzy suchý strom se zhlížel v řece.

Co kentaur snil, snad nebylo snem přece.

Pan.

Z všech Olympických jest mi nejmilejší
Pan, duše světa.

Vím, jistě vím,
že kdys v chaosu propasti jsem dřímal
na jeho svatých ňadrech.
On, náhle tajnou mocí
když ze sladkého byl jsem vyrván spánku
a vržen v proudy žití,
mne učil hráti na píšťale lesní,
on naučil mne znáti ptáků hnízda,
on pověděl mi, kde jest vonná tráva,
mech pružný v tmavých stínech,
vzdech ozvěny mi vyložil i šumný
pláč vodopádů.

Náhle
mně zmizel. Darmo, darmo jsem ho hledal,
hvězd ptal se, zda-li nejsou drahokamy
na řasném jeho plášti,
a bloudil jsem a volal ve propastech
při vichřici a hromobití, v blescích
jsem koupal skráň svou lkaje: »Otče, otče!«
Leč bouře jen a větrů smích mi zpátky
zas vrhly nářek můj. Pan zmizel. Celá

kol příroda jak ztratila by duši,
jak nemohla by najít pravé slovo,
jímž strhala by pouta svého spánku.
Mně bylo, když jsem ve myšlenkách bloudil,
jak uviděl bych ve úvalu lesa
kdes podivný květ opojivé vůně.
však marná snaha — najíti jej nelze.
A tak jsem bloudil ve přírodě němé,
jen: »Otče! otče!« za ním lkaly rety,
jen: »Otče! otče!« za mnou zněly skály.

Tu jednou — bylo léto —
šel v poledne jsem lesem; vůně těžká
se nesla z mýtiny, kde unavený
na trávě motýl kolébal se líně
a much a cvrčků zněla jako ze sna
mdlá melodie. Tu jsem viděl dívku:
ve trávě spala. Ach, tak sličná byla,
že slunce svojím zlatem
na jejích zdřímlo rozhalených ňadrech,
že vánek s jejím pohrával si vlasem
a lesní narcis skloněn k její hlavě
jí šeptal v žárlivosti:
Ó jak jsi krásná, sestro!
A nevím, čím to bylo,
já musil k ní si usednouti na mech
a líbat ústa, objímati boky,
až náhle divem nebes
jsem cítil, tiskna hlavu v její ňadra,
má duše opojená
jak splývá v duši světa,
jak mizí mez, jež od věčna mne dělí,
v mých ňadrech náhle propasti jak zejí!

I zajásal jsem, neb na ňadrech ženy
jsem tebe nalez', Pane, dárče klasů,
na ňadrech ženy nalezl jsem divem
klid chaosu a ztracené své božství.
I bylo mi, jak druhdy dávno, dávno,
když v bezdné tůni nestvořený spal jsem
na otcovské tvé hrudi.

Z všech Olympických jest mi nejmilejším
Pan, duše světa,
on navrátil mír zmítanému srdci
a hrát mne učil na píšťalu lesní.

Ohlas.

Tichý večer, kraj se zvolna stmíval
ve posledním léta půvabu,
nade mnou pták osamělý zpíval
v lesklých hroznech zralých řeřábů;
nyní odlet' — duch můj spěje za ním
v říši báje jsa okřídlen snem,
letí k svěžím, zelenavým stráním,
nad moře, jež líbá jejich lem.
Modré nebe, vůněmi břeh dýše —
svatá Hellas, ňadra dmou se výše.

Moře pláň se jako ve snu chvěla,
slunce haslo v nachu opálu,
lod' jsem viděl, kol předhoří spěla
jak myšlenka duší pomalu;
u kormidla zpěvy zaznívaly,
vzduch se chvěl syt noční lahodou,
v stříbro pěn se vlny rozplývaly,
časem delfín mih' se nad vodou,
za ním v perlích kapky letly vírem,
vesmír dýchal svěžestí a mírem.

Zlatou dobu země tenkrát měla,
člověk boha v nitru vlastním nes',
růže kvetly lidem kolem čela,
v srdcích láska, nadšení a ples,
Dionyse, žezlem šíré země
byl tvůj thyrsus spjatý břečtanem,
smrt se k lidstvu sklánívala jemně
ve snu září hvězdnou protkaném,
nebo krásou mramor zkvet' — Leč běda!
nad světem již velký stín se zvedá.

Vlny siným zkalily se rmutem,
plavců píseň stichla veselá,
vítr zalkal v stonu dlouhém, dutém,
v hlubinách se země zachvěla;
hory dříve svěžím kryty šatem,
činí teď k nebi jako mohyly,
noční mhou, červánků smutným zlatem
slyš, co zní jak věštba Sibylly:
»Mrtva země jest a věčně kleta,
Pan teď zhynul, mrtev jest duch světa!«

»Zhynul! Zhynul!« vesmír opakuje,
vlny, tráva, stromy na horách,
všecko chví se, skály, keře, sluje,
»Zhynul! Zhynul!« šumí lesní svah;
orel, jenž dřív světy měřil v letu,
schvácen zvěstí tou se unavil,
růže ztratila svou vůni v květu,
v mlází pták se v písni zastavil;
slunce zhaslo v ztemnělých vln rovu
a mha spadla rovna ku příkrovu.

A loď spěla tiše podél skalin,
jak člun duchů tratila se v tmách,
chrámy bohů keři divých malin
zarostly, jich sloupy klesly v prach.
Lidstvo! Vidím ve zrcadle ducha,
jak s tou lodí v dálku zmizely
tvoje mladost, tvého božství tucha,
úděl krásy, dětské veselí:
ti, již slyšeli zvěst smrti Pana,
viděli tě v sklonu tvého rána.

Co let prošlo, nežli struny mojí
tknul se žal ten křídlem pověsti!
Co let prošlo — lidstvo v stálém boji
touží po míru a po štěstí.
V hrozny řeřábu zas ptáče sletlo,
a zas pěje žal svůj dojemný,
co v mé hrudi myšlenkami zkvetlo,
klíči v písně kalich tajemný,
a mně zdá se, přírodu co tísní,
chce teď v mojí ulevit si písni.

Duchu světa! Rci, zda tvým jest rovem
vesmír celý či duch básníka,
hřeješ sluncem, mluvíš věštím slovem,
když prst jeho strun se dotýká,
toužíš, zápasíš ve stálém sporu,
zaklet v hmotu chvíš se tušením,
hvězdami chceš mluvit na obzoru,
hukem vod a stromů šuměním?
Či jsi mrtev a svit slunce siný
ozařuje nám jen zříceniny? . . .

III.

OSM LEGEND STŘEDOVĚKÝCH.

Tvář Jidáše.

Kam pohledneš, tam rakve; stojí v kole,
pnou se až k stropu, hromadí se dole,
ty rovně na sobě, ty křížem leží,
těch dlouhá řada podél stěny běží,
ty v zděných výklencích se zpola tají
a jen svým čelem z temna vyčnívají.
Jsou všecky prosty z dřeva aneb z kovu,
na víkách jejich symbol k víry slovu
se pojí v tichou modlitbu: tam lvice
řve v záři jitra, jinde holubice
mající v ústech olivy sněť letí,
dva andělové jinde ve objetí,
tam kotva naděje, dvě ruce v mraku
tam drží se a jinde ve oblaku
lze spatřit soudnou váhu Hospodina.
Ta klenba dlouhá jest, však úzká, stinná;
kam zrak se točí, samých rakví rysy.
Se stropu v prostřed kalná lampa visí
na řetěze, jenž rezaví; svit líný
se zvolna klade mezi těžké stíny,
po deskách rakví mihne se a těká
jak naděj na vzkříšení, na něž čeká
hrob věky. Dočeká se? — Blah, kdo věří.

Noc minula, svit jitra již se šeří,
i lampa hasne; ví snad, že se blíží
den, jenž jest nocí v katakombách. Mříží
hluk zazněl chodbou, s pochodněmi spějí
dva kněží napřed, v davech vycházejí
a v mlčení, kdo probděli noc tady.
Jdou, rostou v zástup, jsou jich celé řady,
však nejvíc žen, jež věří a jež pláčí.
Jdou v šatě černém; s hlavou svislou kráčí
z nich mnohá a pak v kout zabočí tmavý,
nad prostou rakví blíže zdi se staví
a klekne, znova modlí se a vzdychá.
Ti šeptem hovoří, ti ještě zticha
žalm opakují i řeč kazatele;
ti stojí na zvědách, jich oko bdělé
se vbodá v tváře, hledá tahy známé,
jich ani zakuklení neoklame;
jsou bratří v Kristu, vespolek se znají.
Vše jako vždy jest lží, co strach jim bájí;
jsou dobře v zemi mezi hroby skryti,
zde mohou jistě Kristovu krev píti,
chléb lámati a lásce sebe učit,
dnes vírou jásat, zítra dát se mučit.
Jdou; celá chodba prázdna v krátké chvíli,
jen kněží jsou a strážci, kteří zbyli.

Leč také tito vyšli v krátkém čase;
jich kroků ohlas chodbou rozléhá se,
zní z hloubi ještě, jak z dna rakví temně,
jak řečí mrtvých chvěla by se země,
pak zanik' zcela. V katakombách šero,
jen lampa plá a černých rakví stero
své stíny metá po stěnách i půdě,

Hle, vzadu cos plá ještě krvorudě!
To věčné světlo; za ním oltář prostý,
stůl obětní jest rakev, jeho skvosty
jsou kosti mučenníků; svícnů není;
nad oltářem ve matném osvětlení
jest obraz prostě na zdi malovaný:
ve středu Kristus, kolem s každé strany
dav apoštolů sedí při večeři.

Kdos kráčí chodbou; hle, stín jeho měří
od rakve k rakvi prostor země malý:
jde pomalu, a černá kápě halí
skráň k prsoum nakloněnou; snad se modlí.
Teď kráčí dál, u rakve zase prodlí,
jak chtěl by čísti nápis zbledlý zpola.
Toť jáhen Šimon.

Jak ten, jehož volá
hlas cizí, když se octnul v hloubi lesů,
on zastavil se, jak by chvěl se v děsu,
a chvíli váhal; popošel, stál znovu,
snil jako člověk, jenž zří na dno rovu,
pak ušklíb' se jak Satan, když sveď Evu;
cos rovno vzteku, posměchu a hněvu
mu spělo tváří, přeletlo mu tahy.
Hlas mluvil v něm: »Nač přešel jsi ty prahy,
nač mezi hroby vláčíš celé žití?
Pojď, vyjdi z hrobů, pojď, tam slunce svítí,
zde pláč a vzdechy, tam jen smích a vřava.
Sto zlatých peněz tomu Caesar dává,
kdo najde tajný vchod k té černé sluji,
kde divoši, již křesťané prý slují,
se v noci sejdou, boha svého jedí.

Řím chce se bavit, celý národ sedí
již v cirku připraven, chce tleskat, hlučí,
hlad šakaly, Caesara nuda mučí;
to srovnati, je obé v tvojí moci.
Jdi, vyzraď vchod, sem uveď vojsko v noci,
a zbohatneš! Svět bude tvůj; číš vína
se nevyprázdní, tou se zapomíná —
zraď křesťany!« — On stojí, dosud váhá.
»Kup nevěstku si, která celá nahá
si lehne před tebou; jdi, bav se v lázni,
jdi do areny, dívej se, jak blázní
ten kolos velký, který sluje Římem,
jdi opojit se rév a krčmy dýmem,
nech modlitby; ten stálý vzdech se hnusí!
Zraď křesťany! Ten těžký vzduch zde dusí;
to není život, to je plíseň hrobů!
Jdi, hejři, pij!« —

Stál v snění dlouhou dobu
a pak se vzchopil Odhodlán jest k činu;
jde rychle mezi rakvemi, v jich stínu
chce v pravo zabočit, leč věčné světlo,
jež od oltáře planulo, jej spletlo:
kam, nevěděl a zastavil se chvíli.
Kol ticho, tyto rakve němy byly,
myšlenky jeho nikdo neuhodnul.

Chtěl kolem oltáře, leč jak by bodnul
jej kdosi k srdci, musil znovu státi,
ve záři světla, jež zřel krví pláti,
zrak jeho padl na večeři Páně.
Zřel Krista v středu, k levé, k pravé straně
tlum apoštolů kolem něho v kruhu,
jak s otázkou by druh se točil k druhu:

»Kdo jest, jenž zradí jej?« tak hovor vedou;
a spatří hroznou, zoufalou a bledou
tvář vlastní místo Jidášovy tváře!
Zda stínů hra, či lampy rudé záře?
Však nikoli — to on, dlaň jeho stiská
a tlačí k prsoum měšec, žárem blýská
zrak hltavý a v bezedno se ztápí.
Ten Jidáš jako on má černou kápi,
týž vlas, týž vous, ty tahy zdivočilé!
Zří sebe na stěně. Ó hrozná chvíle!
Jest Jidášem, kol hlasy, jež se radí:
»Kdo mezi námi, který mistra zradí?«
A kdo se ptají, to jsou mrtví tady!
A nahoře a dole, celé řady
těch rakví mlčících ty mluví k němu!
Chce prchnout — nemůže, chce smát se všemu,
chce volat — mlkne, vztyčí se — a padá,
A Kristus praví: »Satan, to jest zrada!«
a hroby praví: »Zrada, smrt jest věčná!«
A těchto rakví řada nekonečná
zná jeho myšlenky, v těch hrobech náhle
se popel pojí v tělo, kosti zpráhlé
vrou životem, tam sterá srdce bijí
a jejich tluk dí. »Zrada, ta jest zmijí,
jest nocí, hrobem, pádem, zatracením!«
Kles' k oltáři. Však jeho těžkým sněním
tvář Jidášova, jeho vlastní, plála
jak zážeh pekel. Kam se hnul, tam stála,
šel k bráně katakomb, leč vždycky znova
jej lekala tvář hrozná, Jidášova,
ty vlastní bledé, sesinalé líce.

Prch' někam na poušť, nevrátil se více.

Jarní zpěv Ahasvera.

Matko země!
Novou září zdobou
v zrak můj unavený
zakalený prachem.
Zase kolem skrání
vineš sobě věnce
zelenavých lesů, vonných křovin,
myšlenky tvé zase spící dlouho
pod ledem tvých ňader
spějí v azur nebes
skřiváncími křídly.
Jak jsi šťastna, matko!
V klidu pohroužena
ve úsměvu tichém pozoruješ,
na tvých ňadrech kterak pučí květy,
kol tvých boků jak se řeky vinou,
nad tvou hlavou jak se zvedá slunce!

Já ach, musím dále!
Matka v blahém klidu odpočívá,
syn však z jejích ňader
s mlékem viny vpil též divou touhu,
mocnou, neúkojnou,
poznat obor světů,

obejmouti duchem,
co se věčně v dálku věčnou tají.
Kdo mne žene? Nevím.
Ale vím, že kdyby širá země
ztratila se v propast,
stejně věčně blouditi bych musil
dál od hvězdy k hvězdě,
k slunci, k mlhovinám,
etherem až k prahu nekonečna —
nikde odpočinku!

Jak jsi štědrá, matko!
Stojím v rozvalinách
starých měst a chrámů,
v zříceninách cirků,
na sedadlech v prachu
místo diváků kde sedí stíny,
s měsícem se mihám.
V prach, jenž kolem leží
na sochách a sloupech,
střásám popel dávno zašlých věků:
ty však z něho vineš
přímo před mým udiveným zrakem
zelenavý břečtan,
v kolébky tak proměňuje hroby!
Čím jsou tobě věky?
a čím lidé? — Nechť v tvých šumných hájích
staví oltáře svým marným bohům,
nechť v tvých ryjí ňadrech,
nebo v skráních skalnaté tvé lebky,
tobě jedno — usmíváš se dále,
dobře vědouc, člověk přijde, přejde,
ty však ve svém nesmrtelném klidu,

kam jak v propast rád bych uvrhnul se,
usmíváš se tiše,
pozorujíc větrů spor i válku,
bouře ruch i ticho jarních dešťů,
noc i jitro.
Ve svém klidu nemohouc své štěstí
vysloviti myšlenkou a slovem
usmíváš se. — Jak jsi šťastna, matko!

Legenda pouště.

Omar, velký kalif, prorok Mahometa,
v samotě se cvičil k podmanění světa.

V modlitbách a bdění žil na pouště svahu,
slunce pozoroval i hvězd bludnou dráhu.

Sněním tužil ducha, tělo mořil posty,
a jen lvové pouště byli jemu hosty.

Po probdělé noci jednou v jitra době
mdlý a unavený pravil Omar k sobě:

»Hlasně zvučí pouští modlitba má stálá
od večera k ránu: Veliký jest Allah!

Ale což to platno v této mrtvé tíši,
kdo mi padne v souhlas, kdo mé plesy slyší?

Kdyby aspoň palma zpěv můj uslyšela,
korunou svou skvostnou v souhlas zašuměla!

Kol jen němé sfingy ňadra tají v písku,
hlavice jen sloupů, trosky obelisků.

Marně volám, marně v dálku spěje noha,
zde jest hluchým nebe, poušť ta nezná Boha!«

Domluvil. V tom zoře nad východem vzplála;
jak vždy Omar volá: Veliký jest Allah!

Zázrak! Sfinx se zvedá, ha, ten němý kámen
století prach střásá s ňader svých i ramen!

»Sfinx jsem,« volá k němu, »stráž jsem pouště stálá
v slunce vzchodu zvučím: Veliký jest Allah!«

Z dálky hukot. Písku zvedají se vlny
a na křídlech vichrů hlas zní hrůzyplný:

»Samum jsem! duch pouště z úst mých peklo sálá!
i když vraždím, volám: Veliký jest Allah!«

Náhle z porostliny veliký lev skočí,
potřásá svou hřívou, blesky hází z očí:

»Lev jsem, kníže pouště! Sotva zora zplála,
řvu jí pozdravení: Veliký jest Allah!«

A kam sahá pouště obzor valný, šírý,
všady ruch a spěch a v písku hbité víry,

Kosti cestujících, kosti dromedarů,
zvedají se v písku, nabývají tvarů,

Klepou hnáty svými, táhnou v tichém vzduchu,
do víru se točí dlouhá řada duchů:

»Mrtví jsme a v naší družině smrt cválá,
našimi rty volá: Veliký jest Allah!

Ty však, dítě prachu, pomni v každé době,
kdy chceš mluvit k Bohu, vždy se ozve tobě,

Byť i očím stajen, byť i hluchý sluchu,
tlukem tvého srdce mluví k tvému duchu!«

Omar vidí, slyší, trne, padá k zemi,
slzy jemu tekou přes tvář ručejemi. —

Takto velký Omar, prorok Mahometa,
v samotě se cvičil k podmanění světa.

Vyhnanci.

Dva poutníci z bran Florencie vyšli.
Tvář prvního vous rozervaný halil,
šat sedrán byl, na čele rozjizveném
jak bleskem zívaly dvě velké rýhy;
zrak nestálý se v hloubi důlků míhal
jak ve tmě sluje šakalovo oko;
krok nejistý chtěl klesnout každou chvílí.
Ni na město, jež v zlatou páru jitra
svých dómů lesklé potopilo báně
i paláců svých třpytící se štíty,
zrak neobrátil v dálku vytřeštěný.
I kraj, jenž před ním v jara vděku smál se
hor Apeninských strmou věnčen stěnou
a protkán květy, alejemi stromů,
s jichž vrcholů v zelených vodopádech
od větve k větvi tančí bujná réva:
vše lhostejným, vše chladným bylo jemu.
Dál kráčel kvapně: oko stále plálo
a sevřená pěst tuhá ňadra tiskla.

Druh jeho jinak. Zastavil se, váhal,
zřel dlouho zpět na paláce a věže,
šel zase dál a ještě naposledy
se obrátil, pak sebrav sílu všecku,

jež v jemných rysech úst a tváře spala,
trh' sebou prudce, rychle setřel slzu,
jež proti vůli zkalila mu oko
tak hluboké a žárem šlehající,
že jako dýka neúprosně, ostře
vždy vbodlo se za mocné vůle kynem.
Mohutné čelo, na němž dcery nebes,
myšlenky, v letu nechaly své stopy,
mu kryla dlouhá, sametová kápě.
z níž bledé tváře, orličí nos přísný
a oči dvoje vyzíraly v dálku,
jak hnědí supi nad skaliskem srázným;
šat řasný halil štíhlé jeho údy
a dlouhý meč se po boku mu houpal.

Šli chvíli spolu oba nemluvíce,
šli jednou cestou oba zamyšleni,
až na pokraji lesa rozešli se
a jeden zmizel druhému již z očí.
Čím byli sobě? Vlna potká vlnu,
list větrem hnaný tisíce má bratrů,
dál cestou svou jde každý.

Přišel večer.
Ten, který nerad s domovem se loučil,
se zastavil teď ve hlubokém lese:
již cítil mdlobu, kterak z větví keřů
naň číhá si, jak za šat chytá jeho,
sen na víčka a tíhu sype v údy.
Sňal s beder plášť, leh' na úpatí skály
a zadíval se v nebe, jehož hvězdy
se smály s hůry; zdálo se, že stromy,
ty staré stromy roztáhly své větvě,

a na těchto že houpaly se hvězdy
jak před usnutím děti v klínu matek.
Žluč hořkosti, jež v duši vyhnancově
dřív překypěla v slzu trpké kletby,
se zmírnila; snil dlouho, cítil vždycky,
byť opuštěn byl světem, vlastí, bratry,
po boku jemu že se bytost vznáší,
jíž »poesie« říká dav, leč »anděl«,
kdo bez závoje viděl její tahy.

Snil těžký sen; zem, obloha a světy,
bouř chaosu, vír potopy, smích ďáblů,
zpěv andělů a hromy Hospodina,
vše v jedné směsi zmateno a v reji
nad jeho mocnou uhánělo lebí,
jak listí vír, jež sever žene mrazný.
Svět Virgila se světem Augustina
vřel v těžkém boji. Lidí přešlo kolem,
jichž tahy neznal, posuňky a škleby
jich obličejů, rozmach údů jejich,
v to potvory, jež zrodil dávný mythus,
vše vířilo a vřelo v jeho mozku,
hloub propastí i etheru výš srázná,
směs hvězdných světů, luny pustá bradla,
mhy podsvětí i slunná záře nebes,
až pot se perlil přes obličej bledý
a probudil jej kapkami své lávy.
Tu oči otevřel; hle, výše za ním
se sklání s vrchu obrovský stín k němu,
zří v svitu luny čelo rozjizvené,
vlas servaný i vousu divý prales,
i lišejníky a mech v obličeji,
a poznává, že ten dnes ráno vyšel
s ním v stejnou chvíli z otcovského města.

Chce povstati, leč silnější jest mdloba.
Stín niž se kloní, zdá se usmívati,
zář luny lehla v strhané mu tahy —
tak časem zdřímne mrtvém na bahništi
a stříbrem protká šedou jeho plíseň —
a již ho líbá na studené čelo
a šeptá, jak by vítr dýchal v rákos,
a znova dí: »Můj bratře!« — líbá znovu
a v dálce mizí jak sloup bílé páry.

* * *

U Spezie na pustém břehu moře
po dlouhých letech zastavil se poutník,
dle šatu, meče, sametové kápě
již známý všem, leč mnohem pověstnější
tou bytostí, která s ním byla vždycky,
jíž »poesie« říká dav, leč »anděl«,
kdo bez závoje viděl její tahy.
Tvář byla bledší, oko palčivější,
krok stále pevný, ale volný, tichý.
Jak šel, tu matky braly děti v náruč
a s hrůzou všickni dívali se za ním
a šepot jich děl: »Muž ten viděl peklo.«
On kráčel smuten na pobřeží moře,
zrak v jedno místo upřen bádající,
jak vidění by jakés otvíralo
svou propast před ním a jak nevěděl by,
zda na dno její smí svou vrhnout duši.
Na trosce skalné, o niž mořská vlna
se rozrážela démantovým prachem,
muž seděl starý s rozervaným vousem,
šat sedraný kryl gigantické údy
a v tváři rostl mu mech a lišejníky.

I zastavil se Dante blíže něho,
své oko stopil v chmurný pohled starce
a dlouho, dlouho hleděli si v duši.
Tu cizinec děl přitlumeným hlasem:
»My setkali se; ty jsi mír již našel,
já posud ne; dnes pólů sníh jsem viděl,
a nežli slunce hlavu složí v moře,
o závod budu letět s pštrosem pouště.
Kde ty jsi byl ta dlouhá, dlouhá leta,
co z Florencie zdí jsme vyšli spolu?' —

»Dál nežli ty; já prošel hloubí pekla,
číst můžeš stopy snů těch v tváři mojí.
Kam nyní jdeš a kdo jsi, divný druhu?« —

‚Jsem Ahasver a kráčím v moře věků,
víc neskříží se bludné dráhy naše.
Jsme oba vyhnanci; teď pochopíš snad,
proč před lety jsem v lese zval tě »bratrem«?'
A nežli moh' mu Dante podat ruku,
již mizel v dálku, jako pára mihnul
se ve skalách, teď po vlnách již kráčel
jak bílý sloup . . . . . .

A Dante sklopil hlavu
a zabrav se zas v těžké svoje dumy
zabloudil z žití v prales básně svojí.

Legenda o Antichristu.

V e proudech věků v smutném čase,
u dvojí doby rozhraní
vždy lidstvo děcku podobá se,
jež nad propast se uklání.
Co vidí tam? Dna nedohledá,
mha v kotoučích se z hlubin zvedá
a v jeho smutné srdce sedá
jež pochybnost a zoufání.

A tím-li šerem, poesie,
tvůj blesk se mihne prchavý,
hned polekaná fantasie
se zakuklí v plášť mlhavý;
nad světy, jež se rázem boří,
z té mlhy, jež se z bezdna noří,
duch lidstva, který stále tvoří,
tká fantomy a postavy.

Tu Prometheus s šíje skalné
svůj nářek mísí v bouře svist,
tam Ahasvera k pouti dálné
štve lítost, stud a nenávist,

tam krví Kaina rudne tráva,
tam Bůh na kříži dokonává,
ba v konec věků z pekla vstává
na dračích křídlech Antichrist.

Ó šeré mythy! Křídlo vaše
když náhle světem zašustí,
ret líbající chví se plaše
a ruka pohár upustí.
Ó básníku, ó mysliteli!
Sem obrať ducha kahan smělý,
z těch hlubin v lidstva obzor stmělý
můž' poznání strom vyrůsti!

Jak zní ta báj? »On přijde jistě,
když světa běh se schýlí v sklon,
najednou v každém viděn místě
ve srdcích lidstva vztyčí trón.
On zapře Boha, sám buh lživý,
on obnoví vše staré divy,
on spoutá blesk i vichr divý
a vesmír jeho pantheon.

Vše podmaní i nivy květné
i moří valných oblasti,
ba v pýše své i k nebi vzletne
jak pravé svojí do vlasti.
Leč sotva vstoupí nad skal srázy
a v prostor vzletne beze hrází,
tu Bůh jej náhle bleskem srazí
až k dnu nejhlubší propasti!«

Ta báj též zvoní v ucho moje,
leč duše má se neleká;
zří v svár, jejž vede bez úkoje
s dne východem tma odvěká.
I z této tmy jí záře kmitá!
I z těchto trnů laur ti splítá,
neb v Antichrista báji vítá
jen tebe — duchu člověka!

Co v přírodě jsi nepodmanil?
Kdo může tvé síle meze klást?
Kde zákon, jenž by tobě bránil
v svém nitru nalézt boha část?
Tvůj vzlet zda světy neobsahá?
V čin zkvétá každá tvoje snaha!
Jen výš, kde bledne hvězdná dráha,
vždyť celý vesmír tvoje vlast!

I k nebi vzletneš! — Ale jiný
čtu konec z báje temných run,
zář východu rozhání stíny
a proniká hlas mojich strun:
Bůh nesrazí tě bleskem s nebe,
on rukou otce zvedne tebe
a pro věk příští vedle sebe
tě posadí na slávy trůn!

Socha.

Báj v mysli kruh jest, když se voda zčeří,
mdlá hlava klesá, ale srdce věří.

Již osmý rok se v kláštera zdech tají,
leč poklid, po němž toužil, jest mu bájí.

Jak ztracený sen, něco nosí v duši,
chce vyslovit jej, ale zas jen tuší.

Jak tajeno by cosi těmi zděmi —
rty otevrou se, ale jazyk němý.

A chodí chodbami a chodí sadem
a pláčem duši, tělo trýzní hladem,

A vstává s lože, před oltářem kleká,
ba již se tluku svého srdce leká.

Tak jeseň mine, mine zima dlouhá,
a v srdci jeho stejný žár i touha.

Hle, jaro! Vůní dýchá pažit mladý;
byl večer již, když zbloudil do zahrady.

A nevěděl, kam noha mdlá se pouští,
dál v husté loubí, dále v šeré houští.

Zeď omšená tu náhle před ním vstává,
jak milý chlad tu a jak svěží tráva!

Přes omšenou zeď jasmín v plném květu
své větve sklání; brouk i motýl v letu.

A vzduch tak plný vůně opojivé,
jen pták na větvi zpívá v ticho snivé.

Tu novou mukou v něm to vzkypí náhle,
leč nadarmo! Slov nenajdou rty zpráhlé.

Cos divným leskem ve očích mu hárá.
Ten ptačí zpěv, ten jasmín, ta zeď stará!

I sahá k srdci, kleká rychle k zemi
a tlačí se blíž ku zdi haluzemi,

A rozhrnuje květy s vonným dechem,
a slyší, jak mu srdce buší spěchem,

A větve trhá, rve, seč jeho síla —
ha, jaký zázrak! před ním socha bílá.

Ve staré zdi, kde stín a světlo v boji,
v jasmínu květech socha ženy stojí.

Tak svůdně třpytný je ten mramor těla,
jak boží myšlenka by jím se rděla.

A mnich se chvěje a po soše sahá,
on nevidí, že je to žena nahá.

On kleká před ní jako před Madonnou,
a v horkých slzách jeho oči tonou.

V těch tazích tváře, v oblých tvarech boků,
zde všecko jest, co hledal devět roků.

Z těch sličných údů divá něha dýchá,
ta ňadra dmou se jako hudba tichá.

I líbá sochu, sedne si k ní v trávu
a do klína jí sklání horkou hlavu.

Svět řecký před ním v plné kráse stanul
a jak div boží v jeho duši skanul.

I leží tu; jak větry listím hrají,
co neznámých mu vypravují bájí!

I zdá se mu, že mysterium krásy
spí v jeho duši pro budoucí časy,

Že věky stár jest, že jest stále vesna,
že nad ním letí maenad vřava běsná.

Jich slyší Evoe! ba cítí v spaní,
jak jejich vlas se dotknul jeho skrání.

Teď šťastným jest, on neví, že se stmívá,
co duší zval, to slavíkem v něm zpívá.

Kde srdce měl, tam vonná růže hoří
a květ svůj houpá v lásky věčné zoři.

Hle, z tváře plá mu odlesk věčné krásy,
a jasmím s rosou padá v jeho vlasy...

Báj v mysli kruh jest, když se voda zčeří,
mdlá hlava klesá, ale srdce věří.

*

Klasy chudých.

Den byl tuhý; na bojišti
tisíc mrtvých Moslemínů,
pod večer král s lidem domů
v hor Nevadských jedou stínu.

Nad nimi se v mlhu tratí
jako věže, hory srázné,
třeba jeti nad propastmi,
kde i mezka noha vázne.

Sem tam úzce podle cesty
v kamenité této stráni
malé pole pohořanů
v skalách leží jako v dlani.

Malé pole, bídné pole,
klásky neúhledné, šedé . . .
S družinou král v jednom trysku
přes to pole chudých jede.

Ale Cid, ten nad propastí
jede úzce podél srázu,
jak na ostří nože jede
rychle, směle, bez úrazu.

Každému se klasu vyhne,
který z pole trčí v dráhu,
přes balvany, přes ručeje
sotva drží rovnováhu.

Z pole král na Cida volá;
vždyť jen krok — a ve propasti
octla by se hrůza Maurů,
octla by se chlouba vlasti.

Rozhorlen Cid odpovídá,
krev se jemu vztekem vaří:
»Jak má býti v také zemi,
kde sám král tak hospodaří!

By svůj život chránil bídný,
v poli klasy chudých drtí,
by král jezdil pohodlně,
sedlák potí se až k smrti.

Věř mi, králi, bůh mi svědkem,
svatý Jakub, všickni svatí!
víc než deset králů jeden
zlomený klas chudých platí.

V spráhlých skalách bídné klásky,
neúhledné, trpasličí,
ale každý v ucho Boha
proti tobě kletbou křičí.

Kudy libo jeď si k peklu —
já pojedu nad propastí,
a věř, bych měl srazit hlavu,
nebudu se v smrti třásti.

Neb kdo chudým dobře činí
a je při tom v nebezpečí,
po boku mu deset tisíc
archandělů jede s meči.

A já věřím, kdyby v propast
schýlila se náhle stezka,
pro klas chudých — sám bůh změní
v orla hor — i mého mezka.«

Na prahu ráje.

Ve skalné. chmurné sluji tmy věčné u brány
od pádu zbojných duchů spí Satan spoutaný.
Slyš, slují letí smutné a teskné vzdychnutí,
div nechvěje se hrůzou i skalní klenutí.

Zas ticho. — V svitu luny spí venku luh i les.
Tu Satan probudil se a hrdé čelo vznes':
»Ký sen mne v sítě chytal, kdo pouta moje sňal?
Kdo nasadil mi křídla, bych k blankytu se vzpjal?

Kdo vzkřísil vzdor můj spící, kdo obrnil mou hruď?
Kdo řek' mi: setřes pouta a vstaň a Bohem buď!?
Sne! Čaroději! Vzhůru! Jdi hledat člověka,
ať spolu roztrháme svá pouta odvěká!«

A člověk? Hledá pravdu pln vroucí naděje,
na víčkách těžké snění, na čele krůpěje;
i usnul — lampa zhasla — ó divný, divný sen!
kéž člověčenstvu jitrem by moh' být vyplněn!

Zde skutkem vše a pravdou, co v snění toužíval;
i probudil se rázem a v noc se zadíval:
»Kdo, zvolal, nejtajnějších se dotknul srdce strun?
Již vím, nám země rájem a nebe to náš trůn!

Pryč staré, bludné báje, pryč hnusné okovy!
Teď člověk ve člověku jen bratra osloví;
myšlenkou vzletne výše nad čas i nad prostor,
že zmizí jemu hvězdy jak orlu čela hor!«

Na prahu nebe v nachu duch země, Ariel,
na rozložených křídlech se v divném snění chvěl,
v člověka duši zíral i v duši Satana,
zřel myšlenek jich plamen i pouta strhaná.

A v strachu, v udivení let k trůnu Jehovy:
»Ó, Pane, chop se blesků! Hle, strhal okovy
své bídy člověk drzý a v spolku s duchem zlým
chce oblohy týn ztéci a smát se bleskům tvým!

Ó povstaň ve svém hněvu, ó bij a nič a pal!
Jak druhdy do propastí je hněvem svojím sval,
až slávy tvojí leskem zem znovu zahoří!« —
Bůh jemně usmívá se a tiše hovoří:

»Ó byť i vzpjal se člověk se vzdoru pochodní,
byť strhal s nebe hvězdy i zoři východní,
byť šlehaly až ke mně všech sporů plameny
a kol mne v strachu chvěl se tlum duchů zděšený:

Víc ku hromům a bleskům má ruka nesahá,
nechť sem až k trůnu mému jich vzlétne odvaha!
Já vstříc jim vyjdu klidný a v divý války jek:
jen skanout nechám tiše svých zraků paprslek!

To pohled mojí lásky; ten jeden, jediný
hloub sáhne nežli blesky jim v srdcí hlubiny,
on vykoupí zas lidstvo a zemi posvětí
a člověk svému bratru zas klesne v objetí!«

Bůh domluvil. V své sluji dál Satan v snách se chvěl,
nad zemí hvězdná křídla zas rozpjal Ariel,
dál člověk bděl a badal, snah nejkrásnějších pln,
a hvězdy dále spěly, dál hřímal příboj vln.

A nad propastmi vznášel se jak v den první Bůh
a teplo dýchal v slunce a tvorčí sílu v luh,
by každý v květů vůni a hvězdné záři čet':
»Jen láskou trvá božství, jen láskou žije svět!«

IV.

PROBLÉMY.

Geniům.

Kdož jdete cestou trnitou a sráznou
své doby nocí nedohlednou, prázdnou,
ve srdci víru, oheň na svém čele,
vy, zápasníci, věštci, myslitelé
v tmách naklonění nad propastí času,
i vy, jimž východ zlatí snící řasu
a v oko blesky, v písně kouzlí duhy:
ó řekněte, v ten dlouhý zápas tuhý
kde pramen vaší athletické síly?
Vy zříte osu světa, kam se chýlí,
a ducha lidského, když v propast letí,
vy máte sílu stisknout, zadržeti,
nechť zpíná se, nechť potřísní vás pěnou.
Vy titani, zdaž zrozeni jste ženou?
Kdo kojil vás? Snad prsy starých Sibyl?
Když stárnul svět, vždy z duší vašich přibyl
mu nové síly proud, vždy hvězdy vzplály
mu v očích vašich! — Či snad přímo ssály
jste sílu z ňader přírody? Snad kdesi
v tmách vráskovitých skal a mezi lesy
při písni vichrů anděl bouře běsný
na ňadrech svojich kolébal vás ve sny,
v nichž zřeli jste, co nelze slovu říci?
Zda v záři hvězd anebo při měsíci
měl každý z vás jak Ježíš čas, kdy v poušti
žil s duchem svým? Hle, propasti, kam spouští

se lidský duch jen s bolestí a chvěním,
vy pronikli jste myšlenkou a sněním.
Kdo s Macbethem vás zaved' v tajné skrýše
a ukázal vám zrcadlo, v němž v pýše
před vámi šly v své nesmrtelné kráse
ty věčné postavy, v něž obléká se,
jak Proteus, duch lidský, neúmorný?
Faust pochybuje, Kain se rouhá vzdorný
a René trpí... Člověk týž a jeden!
Kdo ved' vás peklem, otevřel vám eden?
Kdo učil vás v ty zápasy a zmatky
vždy obracet zrak soucitný a sladký,
a místo hněvy jitřit, smířit láskou,
až zdá se nám, že pouhou černou maskou
jen byla zloba na Satana tváři,
jež roztavena slzou v kráse září
a volá k nám: »Být dobrým, jaké štěstí!«

Kdo Šimonovi z Cyreny vnuk' nésti
kříž potupy?

Ó znám již síly pramen,
kde pijete, že neraní vás kámen,
že necítíte smích a pohrdání,
žluč v duši své, hlod trní na své skráni,
ni hlody zmije pod kamením skryté.
Dál! Stále vpřed! Vždy dál! Vy dobře víte,
že v službě myšlenky, jíž všecko dáte,
kříž svému Bohu nésti pomáháte.

Dva hlasy.

Noc prchá k lesům; z tmavé její číše
den mladý pije zlato červánkové,
nad obzor mlhy vznášejí se výše
a hloub se noří v moře blankytové;
snad táhnou s nimi plaché noci snové...
Nad rybníkem, hle, bílé páry hrají
a každou chvílí v tvary splynou nové,
z nich blesky slunce mocně prokmitají:
či snad jsou závojem, ve kterém Bůh se tají?

Ó jestli kdy, což nyní Bůh je blízko!
Ó jestli kdy, teď zjevuje se světu!
Teď mluví k zemi; pohleď na křovisko,
kde rosy lesk se snoubí s leskem květů;
i z osení jak skřivan vzpjal se k letu!
Kol hlavy mé neznámé, tiché vlání,
jak tisíc kol by modlilo se retů;
v to ticho teď zvon vdech' své ave ranní
a borů svěží šum se mísí v jeho lkání.

A mluví zvon: »V života vlnobití,
ó poutníče, když hvězda tvoje hasne,
výš k nebi hleď! Dnes ve blescích se vznítí
a v noci má zas modro své již jasné.
Ó věř jen, věř! Toť cíl tvé pouti časné!

A když tvůj duch ve věčnosti číš skane,
jak hvězda s víček noci tmavořasné,
tou vírou on před trůnem Boha stane
a jeho dechnutím k věčnému žití vzplane!«

A mluví bor: »Jen příroda jest Bohem,
jen v ní to zřídlo nesmrtelné síly:
kam ona svým se plným skloní rohem,
tam vzplanou slunce, bují květ i býlí,
z nichž ani prášek v nic se nerozptýlí!
A člověk? Blud vždy bude jeho věnem,
k ní dokud se jak k matce neuchýlí,
co krůpěj zmizí v moři rozbouřeném,
však ona půjde dál v svém toku neproměnném!«

Ztich' zvon i les. — Já mlčky hlavu skláním
a duch se chvěje v pochyb víru sterém,
zde mezi žitím, mezi umíráním,
zde mezi jitrem, mezi předvečerem —
ó Pane, rci, kam dojdeme tím šerem?
Kde cíl jest náš?... kol vidím všecko kvésti,
i vlny zřídla jistým plynou směrem,
ve výši skřivan jásá ve svém štěstí,
vše kráčí cestou svou — jen člověk na rozcestí!

Náš obzor.

Svit západu se nad vodami chvěl,
když za přístav jsem s člunem do skal vjel,
sed' na pokraj, skráň složil v dlaně
a upřeně se díval v dál a hloub,
jak plný měsíc bílé záře sloup
za sebou táhnul přes vod pláně.

Na tesy břehů, jakoby se bál,
tkal jíní svoje bledší nad opál,
pak hloub se nořil a se lámal;
stín spící zbudil v ryhách skalních stěn,
tu hrál, tam has', tam skryl se v perly pěn
a dvojím svitem oko klamal.

Po skalách plíseň, řasy, kapraď, mech
se táhly, měnice se v barvách všech,
jak bájných zahrad květy divné,
a já jsem čekal, kdy nad povrch vln
z jich třpytných listů, vlhké něhy pln,
mně pohled Nereidky kývne.

Jak z červánků, jež ohněm plály dnes,
kus požáru by do hlubiny kles',
tak blýskalo to v hloubce vodní;

snad stařec moře ukryt v závoj řas
své poklady, jež snes' mu k nohám čas,
teď počítá si při pochodni.

Já nesnil, zrak můj nechyť v sítě klam,
já viděl jasně, jak to svítí tam
a bludiček hrou jak to plane;
tu jakby s lampou dole kráčel kdos,
tam barev déšť se chytnul na rákos,
tak jako duhy rozlámané.

Teď celý měsíc klesl do hlubin
a báseň světla vepsal ve tmy klín,
Alhambru záře v stínů říši;
a na skálu, jež hrotem čněla z vod,
jak na mešitu půlměsíc se vbod'
a světlem smál se v mořské tiši.

Tu plíseň byla drahokamů zeď,
vše v symfonii barev tálo teď,
i stonky trav i rýhy škeblí:
tam jisker kotouč a tu dlouhý pruh,
však ticho kol, ni sebe menší ruch
vln netknul se a nehnul stebly.

A děs mne jal: Já odvrátil se zpět. —
Nač v této hloubce tento barev svět,
ta hudba světla komu září?
Kde ukrývá se těchto říší bůh,
kde život zde, kde myšlenka, kde duch,
kdo staví tady a kdo maří?

Co v nesměrnosti těchto divů všech
jsem já, syn rodu, jehož žití běh
je vteřinou v ty proudy času,
jest pouze zlomkem sloky v epopej,
již tady vln, a v nebi světů rej
tká v chaos miliony hlasů?

Já dítě rodu, který pomíjí,
chce žíti a své bohy zabíjí,
hle Řím i Olymp, vše báj pouhá —
Pan zmizel již, kříž pad', zhas' půlměsíc —
co hledat máme a v co věřit víc?
Jen v kolos roste naše touha.

A roste, čím víc boříme, a již
nám padla v srdce, usedla tam níž,
jak hrozný polyp storamenný;
jest bohem tam — mře hlady, žádá jíst —
ó zoufalství! — Kol velký, tich a čist
svým stříbrem čeří měsíc pěny.

*

Nad močálem.

Kalný blankyt — po obzoře
bělají se pruhy táhlé
tam, kde slunce zapadlo.
Mýtina — kol trávy spoře,
suchá kleč ku zemi tiskne
holé větve sluncem zprahlé,
jimiž časem močál blýskne,
rozbité jak zrcadlo.

Ticho — ani křídlo ptačí
nezašustí po kořisti;
vzduch spí v parném strnutí.
Z dálky se jen bory mračí,
u mých nohou pestré býlí,
svadlá kapraď, žluté listí,
v tmavé vodě leknín bílý,
všecko dřímá bez hnutí.

Přírodo! Zde neznám tebe!
Rci, zda mlkneš zahanbena
svojí hroznou nicotou?
Hledím výše — kalné nebe,
unavený hledím dolu —
černá zem a kalná pěna. —
Mřeš pod tíží vlastních bolu,
či snad hyneš samotou?

Nikoli! Tvůj klid jest lživý;
tam, hle, stopy nad močálem
jak se kříží v neladu!
Jistě boj zde sveden divý!
Hle, to poválené sítí,
tráva postřikána kalem!
Zde šel kanec k bahnu píti
a nemyslil na zradu:

A tu v mrtvé, pusté tiši
sok jej přepad' v divém skoku,
a boj zaplál šílený:
boj, jenž nikdy se neztiší,
takže jednou v půtce děsné
zem se stopí v krve toku,
v sporu zvěř i člověk klesne —
v boj oživnou kameny!

Boj o život! — Rostou stíny
močál tmí se siným rmutem,
bory houstnou v černou zeď.
Aj, tu zaplál do mýtiny
rudým nachem žár červánků,
vítr zalkal v stonu dutém . . . .
Rci, přírodo, rdíš se v spánku,
či to tvá jest odpověď?

Dítě kejklířovo.

Kraj stmíval se: jak zástup bílých ptáků
obláčky klidně táhly ku měsíci,
bor na zeď mlhy zdál se splývat zraku.
Kmit světel vzplál, já čekal na stanici.

Tmou stromů skvěl se lázeňský dům bílý,
zvuk sklenic, talířů zněl pod kaštany:
u parku zdi, kde cesta k vsi se chýlí,
kejklíře tměl se vozík polámaný.

Na dlouhých žerdích praporečky vlály,
na lávky usedl tlum vesnických dětí;
dva hoši v kole na píšťaly hráli,
s talířem prázdným obcházel kol třetí.

Jak moře, tak to na terase vřelo,
a dole chodil kejklíř po provaze;
lamp světlo v listí se jak slze chvělo —
»Zde ústřice jsou lepší nežli v Praze!«

Teď rána v buben, vystoup' kejklíř v kolo,
smrt oblečená v kejklířově hávu —
na ústech jeho vzdech i úsměv polo,
vzav dítě za ruku se klonil davu.

Pak sáhodlouhé bidlo v ústa chytil,
na jeho hrotu dítě bylo skokem,
a s bidlem v ústech kejklíř v před se řítil,
dle taktu kýval hlavou svou i bokem.

Na konci žerdě svíjelo se dítě,
se prohýbalo, šermovalo údy,
nad propast celé sklonilo se hbitě,
a kejklíř bidlo nesl v tváři rudý.

Dle taktu kýval hlavou svou i bokem,
dle taktu buben s troubou jásal zvučně,
a kejklíř nesměl vzhlédnout otce okem
výš k dítěti, když potlesk zazněl hlučně.

A v hudby víru, dětí ve hlomozu
já světla vlaku nezřel, oči dračí,
ni kterak jsem se octnul v pustém vozu
jsem nevěděl, mně bylo pouze k pláči.

Hvizd ostrý projel dřímajícím lesem,
a lázně, kejklíř, světla, všecko za mnou,
leč já se tisknul tajným schvácen děsem
v kout tmavý vpředen v myšlenek síť klamnou.

Já slyšel lidstvo volat vzadu: »hynu!«
smích Satana a Času koles hřmění,
jak měl bych pykat člověčenstva vinu,
a hledat spásy, které není, není! —

A jak mé oko ku měsíci zhlídlo,
jenž zdál se stoupat nad doubravou spící,
já stále viděl v ústech otce bidlo
a na něm v cetkách dítě tancující!

Poslední klas.

Hle, v jitra procitnutí
jak zlaté klasů moře rosou ranní
pod větru dechem vlní se a sklání!
Tu kapky rosy v hravém vánku hnutí
z řas klasů zlatých v květy chrpy kanou
a v záři slunce drahokamy vzplanou,
až jiskrami se třpytí pole žitné.
Tu svorně s včelou motýl k němu lítne
a pod zemí, kde roste jetel bílý,
se v tiché hudbě cvrček nezastaví;
a větřík tady skokem každou chvílí
rozhoupá nejdřív květ koukolu tmavý,
pak něco šeptne klasům, a již zase
pláň celá v hravé písni kolébá se.
A tak to chodí po celý čas leta;
tu zraje klas a vedle svlačec zkvétá,
a volné pole oba k zrůstu mají
a na vzájem se svorně objímají.
Pak přijdou žně — tu země svátek slaví,
svůj boží hod, a ke všem lidem praví:
»Sem k stolu mému! Otvírám své dlaně,
v nichž tají se roh požehnání Páně;
co člověk dal mi, dvojnásob mu vracím,
a ze všeho ni zrnka neutrácím:

však za to chci, u jedné lásky stolu
by s chudým boháč svorně jedli spolu,
a tam, kde moje láska hody strojí,
by všichni lidé byli bratři svoji!
Ó pojďte všickni obtížení vedrem
se občerstviti na mém stolu štědrém;
zde svatý chléb svůj lámu a všem dávám,
a svornou láskou všem jej požehnávám.
Hle, to můj chléb a věčně, bez ustání,
chci vítati vás k svému přijímání!«

Tak mluví Bůh v ní k lidem každým rokem.
Však slyší člověk? — Pole posečeno,
co zbylo na něm, to jest chudých věno,
však chuďasu i zvíře můž' být sokem.
Ó smutné věno! Za mnou žena bledá
do sporé kytky zbylé klasy hledá.
A když na kraji pole octnula se
a s těžkým vzdechem po posledním klase
již třesoucí se ruku vztáhnout chtěla —
v tom nad hlavou jí peruť zašuměla
a černý pták jí náhle k nohoum sítnul,
před zrakem jejím poslední klas chytnul
a v zrychlený let roztáh' svoje křídla . . .
Klas poslední! Hle, sotva že jej zhlídla,
jest vyrván jí! — Já stanul zamyšlený;
zrak můj se v blankyt za tím ptákem díval
a v podivných snů a myšlenek přívalu
se ponořil hned duch můj rozechvěný.
Já viděl zase člověka stát v boji
o život s přírodou, v němž neobstojí.
Já viděl v temné lůno budoucnosti,
kde tato země na své hrudi živné
ni člověka ni zvíře nepohostí,

kde »boj o bytí« — toto heslo divné,
jímž mají lidstvu nové kynout doby,
kolébky jeho proměňuje v hroby,
Já viděl lidstvo bloudit v směsi jedné
na různých cestách bez plachty a vesla,
já slyšel jeho pláč v tmě nepruhledné,
když víra, naděj', síla jeho klesla,
já viděl, v boji o život jak lítém
i tělo bratra bylo jemu štítem.

Ten hrozný boj! — Jak vybojován bude?
Hleď na nebe červánků krví rudé,
jak lidstvu cestou ku záhubě svítí!
Slyš větrů kvil i moře vlnobití!
Viz člověka, jenž stále pochybuje
a marně hledá cesty k vykoupení!
Co doba naše chce? Kam pluje?
Kdo odpoví? — Zde utuchne i snění,
jen věčně živá naděj' vypravuje:
že šťastnější kdys přijde pokolení,
jemuž se splní báje zlatých časů,
že jednou stařec kříž vyorá v pláni
a Kristu kolem rozbodaných skrání
na místo trní vplete věnec — z klasů . . .

Pantheismus.

Kdys v chaosu, kde věky dřímal skrytý,
se náhle zvednul stařec obrovitý;
tmou prokmitaly jeho těla tvary,
šat jeho duhy, mlhy, mraky, páry.
Jak pozvednul se veliký a věčný,
kol něho prostor rostl nekonečný,
a kosti jeho lebky, plecí, ramen
se spjaly v ledovce a tuhly v kámen;
kam v kotoučích mu vlasy s hlavy spěly,
tam v divé kráse pralesy se tměly,
vous ve ručejích vody v dálku plynul
a z obou očí sluncí déšť se řinul,
na květné luhy jeho šat se měnil
a u nohou mu ocean se pěnil.
A nad ním blankyt beze dna i hrází,
kam miliony sluncí světlo hází,
dech jeho ňader, větrů hovor divý,
řeč jeho hromy i zpěv ptáka snivý;
a myšlenek svých nekonečné tlumy
tkal v bouři vod a hvozdů tklivé dumy:
ty jedny orli, kondoři a supi
kol zlatých číší jeho, hvězd, se kupí,
a druhé v pouštích pantheři a hadi;
a vše, co běhá, plove, krouží, pádí,
co letí k slunci, co se plazí v mechu,

vše roste, bují, zmírá v jeho dechu,
jím vzalo původ a v něm věčně žije.
Však nejkrásnější, čím mu srdce bije,
čím oznámit chtěl světu svoji slávu,
tluk svého srdce, lebky svojí lávu,
hle, člověk! — V jeho srdce bezdnou tůni
lesk sluncí, květů dech i lesů vuni,
svou minulost, která jest snem i bájí,
svou budoucnost, jež se i jemu tají,
svou bytost složil jako v obraz malý,
ve duchu jeho živ jsa neskonalý.

Ó pozdrav tobě, tělo jeho, země!
Tluk jeho srdce buší též i ve mně,
jak v tobě, ve mně bují jeho síly!
Zas v kolébku se skloním u mohyly,
na ňadra jeho složím hvězdná křídla
a vlnou klesnu v lůno svého zřídla.
. . . . . .

Zvony večerní.

Kol pusté stráně šel jsem v zamyšlení;
byl tichý večer jako v letě bývá,
kdy lesy spí, jen cvrček v trávě zpívá
a příroda kol v slavném leží snění.

V tom rozlehlo se strání zvonů znění.
Co chce ten zvonů stesk, kdy kraj se stmívá,
čím je ta hudba snivá, zádumčivá,
v klid přírody a v její zapomnění?

I vmyslil jsem se v ony časy dávné,
kdy země v svojí první kráse ryzí
z tmy číše sama pila ticho slavné;

kdy spíjela se svítáním i šerem,
kdy vyjma bouř byl každý zvuk jí cizí,
kdy každý večer byl jí svatvečerem.

* * *

Jak tenkrát v děcka snění bylo zemi!
Jen sama sobě vlastní život žila,
před sluncem v studu květnatou tvář kryla
svých věkovitých stromů haluzemi.

Dne barvou spita, noci stíny všemi
své věštby runy bleskem v skály ryla,
a pouze měsíc pod večer, když snila,
byl její lásky svědek tichý, němý.

Tu přišel člověk, vztyčil modlu zisku,
šel k slujím, řekám, mořím, nivám, stráním,
vždy nastrkuje žebroty své mísku;

jsa neschopen ty velké chápat divy,
zřel lhostejně, jak tulil se k hor skráním
v své smutné kráse měsíc mlčenlivý.

* * *

Však přijde čas, kdy stichnete vy zvony,
kdy andělé, již v srdcích vašich kvílí,
svá modrá křídla prosté víry schýlí,
bouř ztroskotání shltí vaše tóny.

Tu v rumy klesnou oltáře i trony,
v zdech lidských domů rozmůže se býlí,
zem bez člověka jako motýl bílý
zas vzletne v ether v sluncí miliony!

Ó chtěl bych žít v ten večer kouzlaplný,
kdy zem prach lidí v stará moře střese
a lačným rtem se dotkne ticha vlny;

kdy vichrem stopy po člověku zhladí
a hymnou, která z lesů pozvedne se,
své zasvětí zas nesmrtelné mládí!

* * *

Ó budoucností, tmavé moře věků,
ó nad propastmi šero panující,
kdy světy budou žhavou třásti kšticí
a borů hlahol zazní ve vln jeku!

Zda zasteskne se zemi po člověku,
v té samotě snad světy padající
v tmy propast věčnou, v hrudi její tlící,
svým ohněm zbudí život nových vděků?

Ó padejte jen, žhavé meteory!
Rtem vaším kýs bůh neznámý zem líbá,
a ona vydá nový květ i tvory;

vždyť »život! život!!« všehomírem hučí,
on růži k retům, cedr k trávě shýbá —
Ó padejte si, světy, do náručí!

Smír.

B. Jelinkovi.

» Jsou bytosti dvě mocné, každá král
ve hrudi lidstva — spolu v stálém sporu;
ku hvězdám jedna touží dál a dál,
druhá se mlčky halí ve plášť vzdoru.

Jdou stále chvatem sobě v zápětí,
kde jedna žehná, tam se druhá rouhá;
mír vzplane, až si klesnou v objetí:
Ahasver myšlenka a Kristus touha.«

Kdys, příteli, tak pravil's v mukách svých;
a v rakvi když jsi ležel bez pohnutí,
na čele vážném, v tazích zjasněných
já viděl stopy jejich obejmutí!

Fenix.

Šum borů z dálky v jemný akkord splýval;
dnes mořem obloha, kde každá hvězda vlnou.
Já z horské chatky v tu noc čaruplnou
se do údolí díval.

A nevím, kde se vzala,
báj přišla ke mně plná snů a kouzla;
zda s lesů skřítky pod balvany spala,
či s klínu noci sklouzla?

A šeptala mi v sluch
o rajském ptáku tajůplnou báji,
jenž s člověkem byl v ráji,
se zhlíželje rád v jeho svatých zřídlech;
však vyhostěný v nečistý náš vzduch
k nám časem zalétá na purpurových křídlech
půl pták a z pola duch.

On řadu let již mnohou
od pólu k pólu létá pod oblohou,
i vlasatice z cest
se před ním uhnou v mocném zaplání,
a v svorné pokoře se před ním uklání
i valný zástup hvězd.

Jak plápolavý květ
on letí oblohou vždy jednou za sto let;
a když svou mdlobu cítí,
tu z větví cypřišů si srovná hranici,
ze slunce paprsků si vonný požár vznítí
a v něm dokoná let svůj zářící.

Leč mine krátký čas
a peruť nachovou on v blankyt noří zas.
Když letí nad zemí,
i hymna pralesů ve hrůze oněmí,
i skály kloní se, na nichž má kondor stan,
a jeho čaroletem
zem dotknuta se novým zaskví květem,
jak ňadro dívky pod miláčka retem
se chvěje ocean!

Ó ptáku zázračný,
jenž piješ věčnost z rajských pramenů,
jsi poesie snem, jsi bájí z edenu,
či přelud oblačný,
jenž v kraj náš slétá, krajů cizích zjev?

Ó můž'-li nočním vzduchem
můj slabý, zmírající zpěv
v té dráze v oblacích, kde duch jen mluví s duchem,
tě dostihnouti — on se nezleká:
neb jistě vím, ty's bratrem mým,
ty's bratrem člověka!

I on, jak báj dí šedá,
byl z ráje vyhostěn, jejž marně dosud hledá:
v hvězd taje neprůhledné

*

rád hrouží se jak ty, rád letí do azuru,
co pod ním halí v chmuru
se horký jih i točen pásmo ledné.

A když jej život zmučí,
když pochyb démoni ret jeho kojí žlučí,
on projde směle všecky hlubiny:
tu v písni Homérově světem hřímá,
a zítra v jeslích Nazaretu dřímá
vždy velký, jediný!

Ó kolikrát již na hranicí stoupal,
by hvězdné křídlo skoupal
ve pravdy etheru! Však znova žije dál,
svým světlem zjasňuje tvář země starou
a hraje s hvězdami a vládne mořem, parou,
nebe i země král!

Ty velký, neskonalý!
Tu hymnu přijmi, jež z mých ňader valí
se tobě na počest:
ne před mořem, ne před oltářem hvězd,
před noci tiché zářnou velebou —
já kloním v pokoře se jenom pred tebou!

Ó kdyby peruť tvá mne dotknouti se chtěla,
tu píseň moje k obloze by spěla
se silou démona a křídlem archanděla!

Píseň o hvězdách.

Zeleň luhů, hlasy moře,
barvy, tóny, záře, vůně,
vše jest řečí, v níž duch světa
usmívá se, lká a stůně;
ale z hvězd se v prostor lije
jásot, ples a harmonie,
ba zdá se mi, že za nimi
srdce Boha bije.

V nich 'to svítí, z nich to volá:
»Ku životu, ku životu!«
Záře jich jest dithyrambou
ducha, jenž spjal v pouta hmotu.
Přemožený chaos tmavý
cítil paprsk lásky žhavý
a vypučel na všech stranách
v hvězd a sluncí davy.

Azurovým pláštěm smavým
on svá pouta skrývá ve dne
a hvězd květy ohnivými
v noci v dálce nedohledné.

Z toho moře beze hrází,
cítím, jak mír v srdce vchází,
a že kdos mi v duši perly
plnou rukou hází.

Ó jen plaňte věčným leskem,
tiché hvězdy, světy valné,
ať již zhlížíte se v moři
nebo v oka slze kalné;
lesk, jenž ve vás plane, svítí,
volá: »Naděj, síla, žití!« –
slyším, když jste dávno zhasly,
hymnou z duše zníti!

Svítání

V dál koráb spěl, jak měl by křídla,
nach červánek mu v plachty tkal;
tu stařec, jenž bděl u kormidla,
do šumu vln se zadumal:
»Břeh toužený nám kyne blíže,
hle, racek čeří povrch vod
a s azuru souhvězdí kříže
nad valnou pláň se chýlí níže —
jak nevěřiti na východ?«

A nad bludiště města spící
se klonil hvězdář na věži,
myšlenky svoje těkající
spjav přísné pravdy otěží.
Leč v bezednu se hvězdy tratí
i Sirius jak zlatý bod —
Klid v duši tvou se sluncem vrátí!
Či nezříš nebe zlatem pláti:
jak nevěřiti na východ?

I ve žaláře nízkou celi
již blesknul první zoře nach,
a vězeň, jenž bděl osamělý,
v svých zastavil se myšlenkách:

»Ó věčné světlo, tvojí září
z mé duše padá vazby hlod!
Ó Pane, dopřej ve žaláři,
bych mohl třeba mroucí tváří
se dívat lidstva na východ!«

Slyš, duchů zpěv: My hlubinami
jsme prošli nocí, prošli tmou,
v boj krytí svými myšlenkami
a poesie modlitbou.
Jdem k slunci stínům ku postrachu —
slyš, jak to zvučí z lesů, z vod!
My jdeme k jitru, dítě prachu,
jen směle skoupej skráň svou v nachu!
Jak nevěřiti na východ?

Pád Satana.

Ve hrudi člověka tak láska zkvetla
jak vonných růží keř bílý,
že Satan oslněn paprsky světla
zaúpěv skonal v též chvíli.

S štěstím vlád' pokoj. Pod jejich žezly
v zlatý klas roztály pláně
a králům koruny s hlavy se svezly
almužnou v chudiny dlaně.

Že Satan jednou byl v světle své slávy,
sám Bůh si vzpomínal temně,
uvěřil, že to byl pouze stín tmavý,
jejž v tvář mu vrhala země.

EPILOG.

Neznámým bohům.

Hymna budoucích pokolení.

Spí tiše perla na dně v moři
a mračen táhne pestrý tlum,
z tmy bezdna denně v noci noří
se hvězdné světy, planou, hoří,
řvou proudy, hučí lesů šum:
den mladý sluncem na svět zírá,
květ zraje v plod a země šírá
jest pouze číš, již v pěsti svírá
duch světa, k svým ji kloně rtům.

Ó přírodo, na tvojí hrudi,
v tvých lesů hymně vítězné
vždy lidský duch se k práci vzbudí,
své bohy nalezne!

My díváme se do přírody
tak tiše jako v svoji hruď,
co žití ruch je, to jsou shody,
a krystal skal i krůpěj vody,
vše volá: Zaplaň, rosť a buď!

Kde tajů sled a kdo se leká
svou touhou vzletnout nad člověka?
Bůh, myšlenka v tvém srdci čeká,
chce v tobě vzplát — ó vzbuď jej, vzbuď!

Ó přírodo, na tvojí hrudi,
v tvých lesů hymně vítězné
vždy lidský duch se k práci vzbudí,
své bohy nalezne!

Na dvojích světů přísném prahu
zrak náš se noří nazpátek,
v něm slední slzy rmutnou vláhu,
v tvář díváme se svému blahu,
a zříme klidně v bouří jek;
nechť sporné živly vrou a ničí
se na vzájem a z tmy se tyčí
jak fantomy, nám ve všem klíčí
vždy nová setba myšlenek.

Ó přírodo, na tvojí hrudi,
v tvých lesů hymně vítězné
vždy lidský duch se k práci vzbudí,
své bohy nalezne!

Vše bylo již. Co přijít může?
Ať nad břeh stříkne dějin proud,
my k bratru brat se tisknem úže,
až, Volnosti! tvá zkvěte růže

a země, motýl, vzletne z pout!
Ve srdci víru v lidstva ráje
my urvem desky ze Sinaje
a skloněni nad Lethy kraje
zřít budem tiše v pravdy soud!

Ó přírodo, na tvojí hrudi,
v tvých lesů hymně vítězné
vždy lidský duch se k práci vzbudí,
své bohy nalezne!

My roztrhneme každou clonu,
my přelomíme každý vzdor,
od Hespera až k Orionu
ve moři světla, mořem tonů
kdys písně naší zahřmí chor!
My řeknem slunci: Ty pláň holou
rozdýchej v květy, nad mrtvolou
ty vítězství buď aureolou
a v srdce živých meteor!

Ó přírodo, na tvojí hrudi,
v tvých lesu hymně vítězné
duch lidský vždy se k práci vzbudí,
své bohy nalezne!

My řeknem nebi: Tam z tvých světů,
těch sopek, sluncí, vlasatic,
těch plápolavých, bájných květů
chcem dostihnouti každou v letu
a v ohnivou jí pozřít líc.

ať skalnatá jsou jejich bradla,
ať lávy na nich spousta schladla,
byť potopa z nich na nás padla
neb jisker déšť z jich žhoucích kštic!

Ó přírodo, na tvojí hrudi,
v tvých lesů hymně vítězné
vždy lidský duch se k práci vzbudí,
své bohy nalezne!

My řeknem zemi: Tvoje zřídla
jsou zrcadly jen našich měst!
My řeknem vzduchu: Máme křídla,
co zřítelnice orla zhlídla,
tam prostorem do výše hvězd!
A ohni: Vztek tvůj marně hrozí,
spjat světem tahej naše vozy.
Hle, živly, druhdy země bozi,
teď člověka trůn musí nést!

Ó přírodo, na tvojí hrudi,
v tvých lesů hymně vítězné
vždy lidský duch se k práci vzbudí,
své bohy nalezne!

Týž Bůh, jenž ráno v slunci zlatém
a večer v číši révy plál,
k nám bude mluvit štětcem, dlátem
i ve básníka oku vzňatém
ve bouři vln i tichu skal.

On, zářné slunce budoucnosti,
on bude v dětech nevinností
a v ženách láskou, v mužích ctností
a ve umění — Ideal!

Ó přírodo, na tvojí hrudi,
v tvých lesů hymně vítězné
vždy lidský duch se k práci vzbudí,
své bohy nalezne!

Spí tiše perla na dně v moři
a mračen táhne pestrý tlum,
z tmy bezdna denně v noci noří
se hvězdné světy, planou, hoří,
řvou proudy, hučí lesů šum.
Den mladý sluncem na svět zírá,
květ zraje v plod a země šírá
jest pouze číš, již v pěsti svírá
duch světa, k svým ji kloně rtům!

OBSAH.

Str.

Prolog

Věkové 9

I. Ohlasy pravěku.

Stvoření 15
Země 17
Vlasatice 20
Anděl 25
První bůh 27
První oběť 29
Duha 32
Mythus 36

II. Hellenské motivy.

Sarkofag 43
Hesiod 45
Zpěv Satyra 47
Pythie 51
Akteon 54
Psyché a Satyr 57
Kentaur 62
Pan 68
Ohlas 71

III. Osm legend středověkých.

. 77
Tvář Jidáše 82
Jarní zpěv Ahasvera 85
Legenda pouště 88
Vyhnanci 93
Legenda o Antichristu 96
Socha 100
Klasy chudých 103
Na prahu ráje 103

Str.

IV. Problémy.

Geniům 109
Dva hlasy 111
Náš obzor 113
Nad močálem 116
Dítě kejklířovo 118
Poslední klas 121
Pantheismus 124
Zvony večerní 126
Smír 129
Fenix 130
Píseň o hvězdách 133
Svítání 135
Pád Satana 137

Epilog

Neznámým bohům 141

PG
5038
F8A17
1895
díl 26

Frida, Emil Bohuslav
Souborné vydání básnických spisů

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

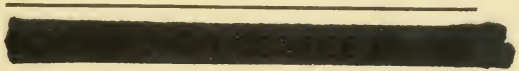

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

NÁKLADATELSTVÍ
J. OTTO
KNIHTISKÁRNA